

RAPPORT

Samfunns- og næringsanalyse for Aurland Kommune

MENON-PUBLIKASJON NR. 35/2012

Oktober 2012

av Heidi Ulstein, Anne Espelien, Rasmus Sandnes og Erik W. Jakobsen

MENON
Business Economics

Sammendrag

Introduksjon

- Overordnet målsetning: helårsarbeidsplasser, at reiseliv og landbruk fortsatt blir viktige næringer i kommunen, og tilrettelegging for næringsvirksomhet.
- Befolknings- og næringsutvikling henger nært sammen. En regions attraktivitet kan forstås som resultatet av fire gjensidig forsterkende elementer: bostedskvalitet, arbeidsmarked, næringsliv og kunnskapsmiljø (BANK-modellen). Denne modellen danner utgangspunkt for vår samfunns- og næringsanalyse av Aurland kommune.

Samfunnsanalyse

- Folketallet i Aurland er redusert med i gjennomsnitt 10 innbyggere årlig de siste 60 årene. De siste par årene har tendensen vært positiv med en økning på 8 personer i 2010 og 23 personer i 2011.
- Befolkningsstrukturen er relativt stabil over tid, men SSB forventer en stor økning (79 %) i andelen eldre i Aurland.
- Arbeidsledigheten ligger på omtrent samme nivå og følger samme utvikling som Sogn og Fjordane, men Aurland har store sesongvariasjoner. Sykefraværet er relativt lavt.
- Utdanningsnivået har økt med 40 % de siste 10 årene, men er fortsatt relativt lavt.
- Siden 2001 har flere pendlet ut av Aurland enn inn – fordi de må eller fordi de vil? Pendlemønsteret kan tyde på at arbeidsmarkedet er for dårlig integrert med resten av regionen.
- Relativt mange mottar sosialhjelp, spesielt i aldersgruppen 18-24 år.

Næringsanalyse

- I 2010 var det registrert 208 aktive bedrifter i Aurland kommune. Disse bedriftene sysselsatte omtrent 550 personer, og skapte verdier for over 1 mrd. kroner.
- Det var flest bedrifter innen jordbruket (29 prosent), reiseliv og opplevelser har flest ansatte (33 prosent), og fornybar energi står for en svært stor andel av verdiskapingen (73 prosent).
- Verdiskapingen for næringslivet i Aurland har økt med 45 prosent fra 2004 til 2010. Dette er imidlertid noe lavere enn veksten for næringslivet i Sogn og Fjordane (60 prosent).
- Reiseliv og opplevelser er den næringen som har hatt best utvikling, med en økning i verdiskaping på nesten 90 prosent. Aurland Ressursutvikling er en viktig motor for dette.
- Tar vi ut verdiskapingen og sysselsettingen fra E-CO energi så skaper hver ansatt verdier for 0,7 mill. kroner i Aurland. Dette er lavere enn for Sogn og Fjordane (0,8 mill.) og Norge utenom olje og gass (1 mill).

Kommunale virkemidler

- Aurland kommune benytter flere næringsrettede virkemidler for å stimulere næringsliv og bosetting i kommunen, blant annet kommunalt eierskap og tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet.
- Kommunen har eierinteresser i 16 prosent av foretakene i kommunen. Kommunale eierposter står bak 9 prosent av de sysselsatte i næringslivet, og hele 15 prosent av verdiskapingen.
- Eierpostene i Flåm utvikling og Aurland energiverk gir det største bidraget til verdiskapingen. Flåm utvikling gir også et betydelig bidrag til driftsresultatet. Sysselsettingen er i hovedsak fra eierandelene i Fretheim hotell og Aurland energiverk.

- Verdiskapingen for det kommunale eierskapet har nesten doblet seg fra 2003 til 2010, og driftsresultatet har økt med 160 prosent. Driftsmarginen for kommunens samlede eierskap har også økt, fra 12 prosent i 2003 til 19 prosent i 2010
- Vektet gjennomsnittlig total kapitalrentabilitet for eierskapet til Aurland kommune er på 13 prosent i 2010, opp fra 5 prosent i 2003.
- Kommunen har delt ut nesten 32 mill. kroner fra Konesjonsavgiftsfondet til næringslivet siden 2004, og lånt ut over 26,6 mill. kroner.

SWOT-analyse

- **Styrker:** blant annet fantastisk natur og verdensarvstatus, Flåmsbanen som merkevare, vannkraftressurser som gir en jevn tilstrømning av kapital, mineralressurser som kan utvinnes, dypvannskai som legger til rette for cruiseturisme, kompetansemiljø for økologisk landbruk og lokalisering på hovedfartsåren mellom Oslo og Bergen.
- **Svakheter:** blant annet relativt lavt utdanningsnivå, mangel på tilgjengelige boliger og lite integrert arbeidsmarked.
- **Muligheter:** blant annet Myrkdalen prosjektet i Voss som gir samarbeidsmuligheter, livsstilstrender som økt etterspørsel etter økologiske produkter og småskala produksjon, etterspørsel etter Anorthositt og vannkraft.
- **Trusler:** blant annet potensielle problemer på Flåmsbanen som kan hindre turistene i å komme til kommunen, og at kommunen ikke klarer å tiltrekke seg folk med riktig kompetanse.

Strategier og anbefalinger

- Det er ønskelig å øke antall timer turistene er i Aurland, øke antall produkter/tjenester turistene vil kjøpe, trekke turister til flere steder i kommunen, og koble turiststrømmen opp mot miljøet innen økologisk landbruk og småskala produksjon. En mulig løsning er at kommunen bidrar til å utvikle et attraktivt «farmers market» som inkluderer aktiviteter og andre tilbud. Bygger man opp en slik attraksjon på hovedfartsåren mellom Oslo og Bergen kan man også sikte seg inn på andre målgrupper og helårsdrift.
- En av de store svakhetene til Aurland kommune er sesongnæringslivet. Dette fører til sprengt kapasitet i toppsesongen, og lite aktivitet resten av året. Kommunen bør forsøke å spre aktiviteten for bedre å utnytte kapasiteten. En annen mulighet er å koble reiselivsbedrifter i kommunen opp mot komplementære reiselivsaktører i regionen, som for eksempel samarbeidsprosjektet mellom Myrkdalen og Aurland Ressursutvikling.
- En annen svakhet for Aurland kommune er at boligmassen er for lite tilgjengelig. Potensielle arbeidssøkere har problemer med å skaffe seg midlertidig bolig. Kommunen bør vurdere muligheten for å omregulere landbrukseiendommer til boligformål. Et annet alternativ er å få tilgjengeliggjort den boligmassen som er der pr i dag, for eksempel ved å få frigjort fritidsboliger.
- Som mange andre småsteder har Aurland også for dårlig match mellom arbeidskraftens kompetanse og arbeidsgiveres behov. Dette kan for eksempel løses ved at sterke aktører kobler ungdommene til seg og bidrar til å styre utdanningsvalg ved hjelp av stipender og lærlingeplasser.
- Kommunen bør se næringsutviklingen i sammenheng og ha en tydelig strategi for hvor den skal delta som eier, hvor den bør bidra med tilskudd, og hvor den bør bidra med lån. En tydelig og samlet strategi for næringsutviklingsarbeidet vil også øke legitimiteten i dette arbeidet, og det kan bidra til å redusere konfliktnivået i kommunen.

Denne rapporten er skrevet på oppdrag for Aurland kommune. Den skal fungere som et grunnlag for utarbeidelse av kommunedelplan for næring. Under arbeidet med rapporten har vi fått verdifulle innspill fra Olav Lühr (daglig leder ved Aurland Næringsutvikling), Magnhild Aspevik (Landbrukssjef for Årdal, Lærdal og Aurland), Astrid Hassel (rektor ved Flåm barneskole), Odd Mikalsen (rektor ved Aurland barne- og ungdomsskole), Anders Mo (Aurland kommune), Guri Olsen (NAV leder), Harald I. Andersen (Aurland og Lærdal Reiselivslag), Jan Olav Møller (Aurland kommune), Steinar Sjøgaard (Aurland kommune), May Britt Berge Solheim (Aurland Næringshage), Unni Undredal (Aurland Naturverkstad), Erling Oppheim (Nærøyfjord Verdensarvpark), Norunn Haugen (Aurland kommune), Helge Russ (E-CO energi), Trygve Skjerdal (Formannskapet), Audhild Rogdo (Formannskapet), Olav Ellingsen (Sogn jord og hagebruksskole), Einar Lie (Aurland bondelag) og Magne Forberg (Aurland Ressursutvikling).

Innhold

Sammendrag	1
1. Introduksjon	4
1.1. Kort om Aurland.....	4
1.2. Kort om denne rapporten	4
2. Sammenhengen mellom lokalt næringsliv og bosetting – BANK-modellen	6
3. Samfunnsanalyse	8
3.1. Befolkningsutvikling	8
3.2. Arbeidsmarked	10
3.3. Andre samfunnsforhold	14
4. Næringsanalyse	17
4.1. De viktigste nøkkeltallene	17
4.2. Lønnsomhet og produktivitet	21
4.3. Kort om utviklingspotensialet for de viktigste næringene i Aurland	25
5. Kommunale virkemidler	28
5.1. Kommunalt eierskap	28
5.2. Tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet.....	31
6. Styrker og svakheter, muligheter og trusler	33
7. Strategier og anbefalinger	35
Vedlegg: Kort oversikt over næringsrettede virkemidler fra Innovasjon Norge	39

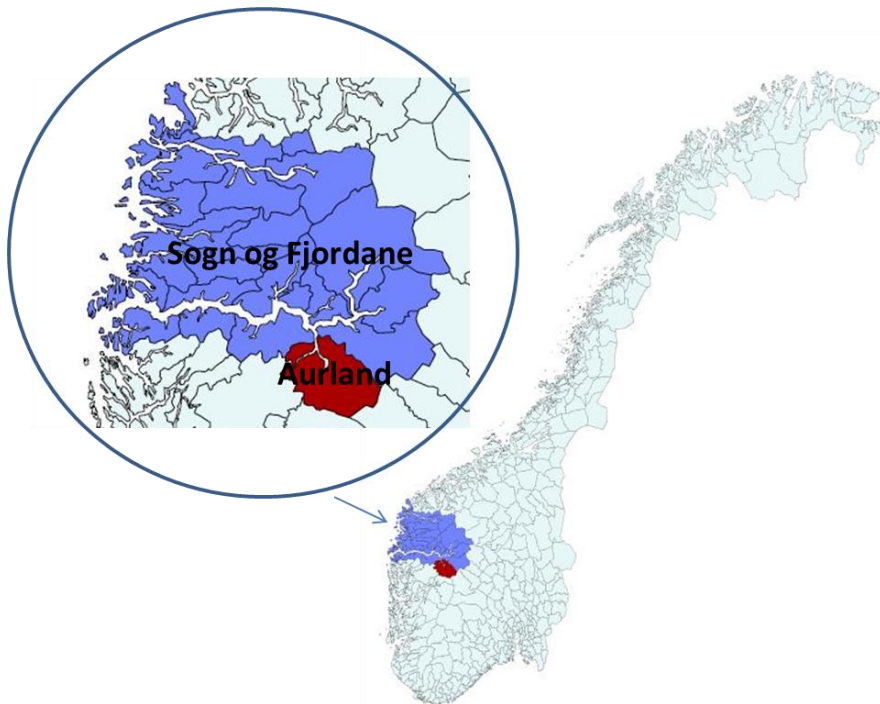
1. Introduksjon

1.1. Kort om Aurland¹

Aurland er en kommune i Sogn og Fjordane fylke. Den ligger ved Sognefjordens sørlige fjordarmer Aurlandsfjorden og Nærøyfjorden, og landskapet er preget av bratte fjell og fjorder. Kommunesenteret heter Aurlandsvangen. Andre tettsteder er Flåm, Gudvangen, Undredal og Vassbygdi. Kommunen har grenser mot kommunene Vik og Lærdal i Sogn og Fjordane, Hol i Buskerud fylke, og Voss og Ulvik i Hordaland fylke. Stamvegen mellom Oslo og Bergen, Europavei 16, går gjennom kommunen. I tillegg har Aurland togforbindelse med både Oslo og Bergen via Flåmsbanen som er tilknyttet Bergensbanen.

Mer enn 33 prosent av kommunens areal er vernet, og et enda større område er inkludert i verdensarvparken Vest norsk fjordlandskap. Med sin **praktfulle natur** har Aurland betydelig turisttrafikk. Kommunen har også store **kraftressurser** og en av Vest Europas største forekomster av mineralet Anarthositt. Jordbruksarealet er stort sett dyrket og udyrket eng, og husdyrhold (sau og geit) er viktigste driftsform.

Figur 1: Aurland ligger i Sogn og Fjordane fylke.

1.2. Kort om denne rapporten

Denne rapporten skal **danne grunnlag for Aurland kommunes utarbeidelse av kommunedelplan for næring**. De overordnede målsetningene for kommuneplanen er blant annet:

- **helårsarbeidsplasser** innenfor et mangfoldig næringsliv til alle som ønsker å arbeide i kommunen,
- **reiseliv og landbruk** fortsatt skal være viktige næringer i kommunen, og
- man skal **legge til rette for** både eksisterende **næringsliv** og nye virksomheter

¹ Kilde: Store norske leksikon, <http://snl.no/Aurland>

Kommunedelplanen skal danne grunnlaget for konkrete satsinger og samarbeidsprosjekt i framtiden, og gi klare signaler til alle berørte parter om hvilke retningsvalg næringspolitikken i Aurland vil ta.

Vi benytter vår modell for analyse av nærings- og bostedsattraktivitet som utgangspunkt for samfunns- og næringsanalysen. Denne modellen er sammensatt av fire faktorer som gjensidig påvirker hverandre: bostedskvalitet, arbeidsmarked, næringsliv og kunnskapsmiljø (BANK). I kapittel 2 gir vi en kort presentasjon av BANK-modellen og hvordan vi vurderer de ulike faktorene opp mot hverandre. I kapittel 3 analyserer vi demografiske variabler som befolkningsutvikling, inn- og utflytting, utdanningsnivå, arbeidsledighet, barnehageplasser og skoleplasser i kommunen. Næringslivet i Aurland analyserer vi i kapittel 4 ved å gjennomføre en verdiskapingsanalyse av bedrifter som er lokalisert i kommunen. For å sette analysene for Aurland kommune i perspektiv så sammenligner vi med Eidfjord kommune i Hordaland og Luster kommune i Sogn og Fjordane der det er hensiktsmessig. Eidfjord er, som Aurland, en liten kraftkommune med cruisehavn som har mye sesongreiseliv. Luster er en kraftkommune med reiseliv og smågrender som Aurland, men den har en litt annen demografisk profil og nærings sammensetning.

Aurland kommune benytter betydelige næringsrettede virkemidler. I kapittel 5 analyserer vi det kommunale eierskapet. Vi gir også noe informasjon om utdelingene fra Konesjonsavgiftsfondet i kommunen.

I kapittel 6 gjennomfører vi en analyse av kommunens styrker, svakheter, muligheter og trusler (SWOT-analyse). I denne prosessen har vi trukket inn sentrale aktører i kommunen for å sikre at alle viktige elementer er tatt inn i analysen og for å stimulere til en felles virkelighetsforståelse for næringslivet og offentlige myndigheter i Aurland. Til slutt, i kapittel 7, vurderer vi hvordan Aurland kommune kan styrke sin tiltrekningskraft på næringsliv, bosetting og generell rekruttering og kompetanse. Vi kobler dette tett opp mot SWOT-analysen og trekker opp mulige strategier kommunen kan benytte for å utnytte styrker og muligheter, redusere svakheter og møte potensielle trusler.

Vedlagt er en kort oversikt over næringsrettede virkemidler fra Innovasjon Norge og en kort vurdering av hva som kan være relevant for Aurland kommune og næringslivet i Aurland.

2. Sammenhengen mellom lokalt næringsliv og bosetting – BANK-modellen²

Befolknings- og næringsutvikling henger nært sammen. En regions attraktivitet kan forstås som resultatet av fire gjensidig forsterkende elementer: bostedskvalitet, arbeidsmarked, næringsliv og kunnskapsmiljø (BANK-modellen).

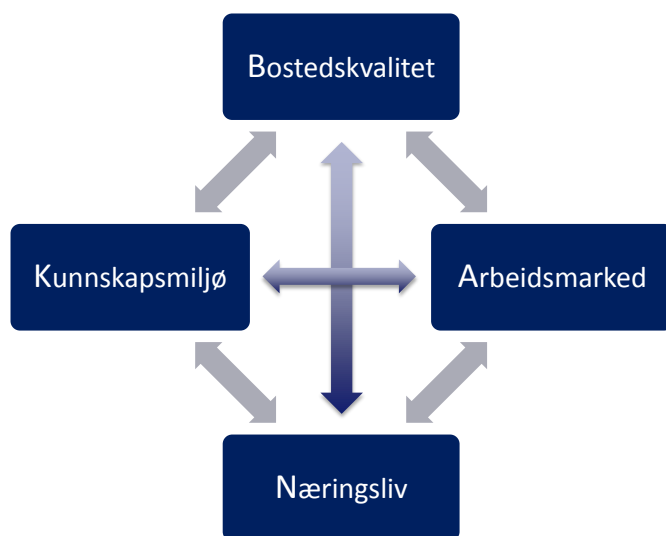
Negativ befolkningsutvikling krymper arbeidstilbudet og kan gjøre det vanskelig å finne arbeidskraften man trenger. Økt andel eldre innbyggere i kommunen betyr at større ressurser må settes av til eldreomsorg. Dette er ressurser som dermed ikke kan brukes til for eksempel forbedring av infrastruktur. En kommune med en stor andel eldre kan også få problemer med å tiltrekke seg yngre mennesker, noe som igjen kan være en utfordring når det kommer til å tiltrekke seg kompetent arbeidskraft. Mangel på kompetent arbeidskraft kan gjøre kommunen lite attraktiv for kunnskapsbaserte bedrifter. Uten kunnskapsbaserte bedrifter begrenses tilbudet av arbeidsplasser som krever høy kompetanse. Utdanningsnivå og opprettelse av nye bedrifter er på denne måten selvforsterkende. Arbeidsmarkedet kan også lide dersom kommunegrensene dikterer arbeidstilbudet, altså dersom kun de som bor i kommunen arbeider i kommunen. Dersom det legges til rette for pendling kan arbeidsmarkedet utvides og bedrifter få tilgang til mer variert og en større mengde arbeidskraft. Lykkes man med å skape et sterkt kunnskapsmiljø, vil det styrke muligheten for å tiltrekke seg bedrifter som har behov for kunnskapen, noe som igjen vil øke attraktiviteten for mennesker som har kompetansen bedriftene etterspør. Vekst i befolkningen vil føre til at butikk-, service- og kulturtilbudet i regionen utvides, noe som styrker bostedsattraktiviteten.

Det er avgjørende at de fire elementene henger sammen. Det hjelper ikke å ha et kunnskapsmiljø i en region hvis de ikke utdanner unge mennesker innen den kompetansen bedriftene trenger, eller hvis det driver med forskning som ikke er relevant for næringslivet i regionen. Kompetansen til befolkningen i regionen må også speile behovet til bedriftene, slik at ikke folk må pendle ut mens annen arbeidskraft må pendle inn. Sist, men ikke minst, må det være tilgang til boliger, og bostedsmiljøet må ha kvaliteter som verdsettes av menneskene man ønsker skal bo der.

En region bør tilstrebe kritisk masse i BANK-faktorene. Med kritisk masse mener vi at faktoren har tilstrekkelig omfang til å være selvoppholdende. For eksempel har næringslivet kritisk masse dersom verdiskapingen øker, noe som igjen krever at nyetableringene og veksten blant eksisterende bedrifter er større enn utflyttingene og nedleggelsene. Og bostedskvaliteten har kritisk masse dersom befolkningen vokser, noe som krever at innflyttingene og fødselsoverskuddet er større enn utflyttingene. Siden BANK-faktorene påvirker hverandre gjensidig, kan kritisk masse i én faktor styrke muligheten for å oppnå kritisk masse i andre faktorer. På den måten er det mulig å oppnå selvforsterkende vekst – det vil si at de fire elementene i BANK-modellen styrkes som resultat av dynamikken mellom dem. Det er viktig å presisere at det ikke er tilstrekkelig å ha kritisk masse i hver av faktorene: Gjensidig forsterkning krever at BANK-faktorene er relevante for hverandre. Det innebærer at faktorene må komponeres i sammenheng. BANK-modellen er illustrert i Figur 2.

² Modellbeskrivelsen er hentet fra sluttrapporten for Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane (Jakobsen, Skogseid og Ildstøl, 2012).

Figur 2: BANK-faktorene – attraktivitetsmodell for regional næringsutvikling. Kilde: Erik W. Jakobsen, Menon Business Economics

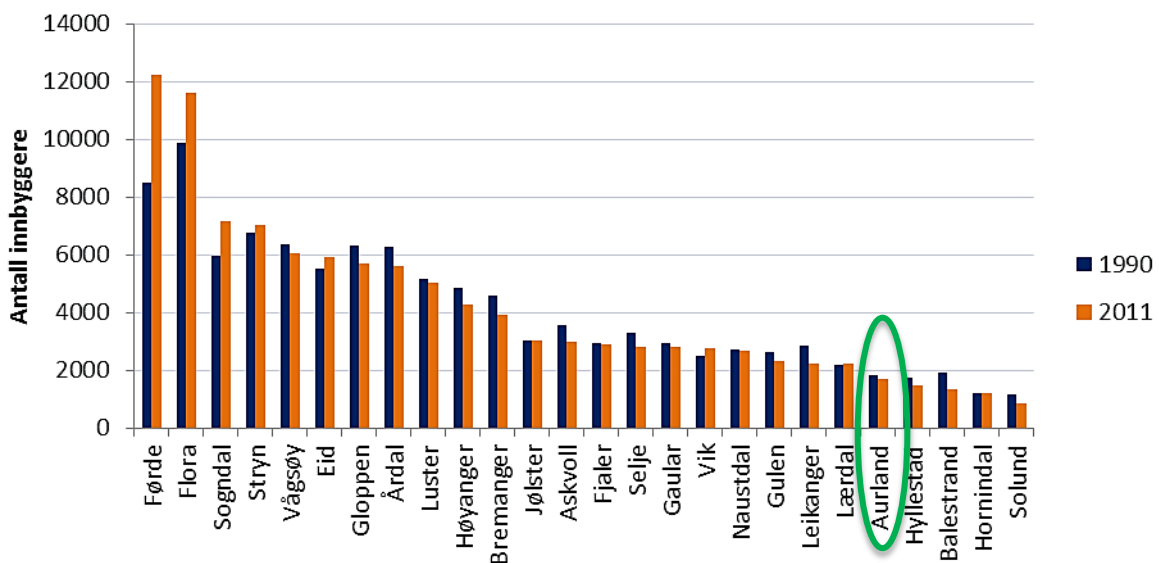

3. Samfunnsanalyse

3.1. Befolkningsutvikling

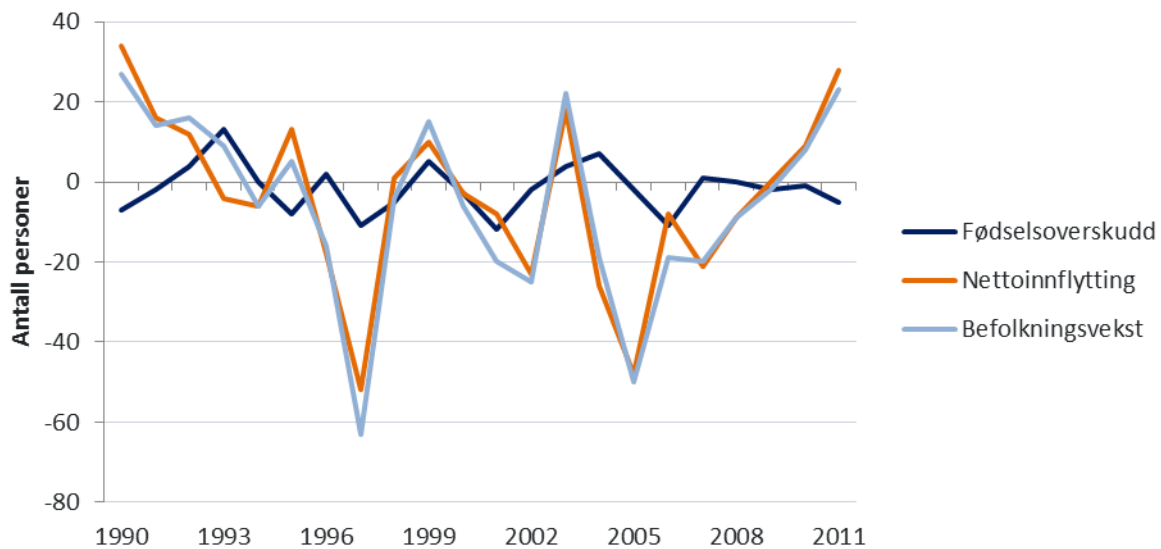
Folketallet i Aurland var på 1689 personer i 2011. Det er en nedgang på 8 prosent siden 1990. Til sammenligning så økte befolkningen i Norge med 16 prosent i den samme perioden, og befolkningen i Sogn og Fjordane økte med 1 prosent. Figur 3 viser befolkningsutviklingen for alle kommuner i Sogn og Fjordane i den samme perioden, og illustrerer det samme mønsteret som vi ser for resten av landet. De største kommunene og deres drabantkommuner vokser raskest, mens mindre kommuner som ligger langt fra storbyene, som Aurland, har fått **redusert befolkning**.

Figur 3: Utvikling i antall innbyggere 1990-2011. Vi sammenligner Aurland med alle andre kommuner i Sogn og Fjordane. Kilde: SSB

Går vi lenger tilbake i tid, ser vi at befolkningen i Aurland er redusert med i gjennomsnitt 10 innbyggere årlig de siste 60 årene. Det er **netto utflytting**, og ikke negativt fødselsoverskudd, som står for brorparten av befolkningsreduksjonen. Netto utflytting er differansen mellom antallet som har flyttet ut og antallet som har flyttet inn av et geografisk område. Fødselsoverskuddet er differansen mellom antall fødte og antall døde, og kan tenkes på som organisk befolkningsvekst. Det er med andre ord utflytting, og ikke den organiske befolkningsendringen som er hovedårsaken til at Aurlands befolkning har krympet over tid. Dette poenget illustreres også i grafen under, som viser samlet endring i befolkning, fødselsoverskudd, og netto innflytting hvert år fra 1990 til 2011. Vi ser at endringer i befolkningen følger utviklingen i innflytting tett, som tyder på at det er netto innflytting som i stor grad har bestemt utviklingen i antall innbyggere i Aurland.

Figur 4: Befolkningsvekst, nettoinnflytting og fødselsoverskudd i Aurland, 1990-2011. Kilde: SSB

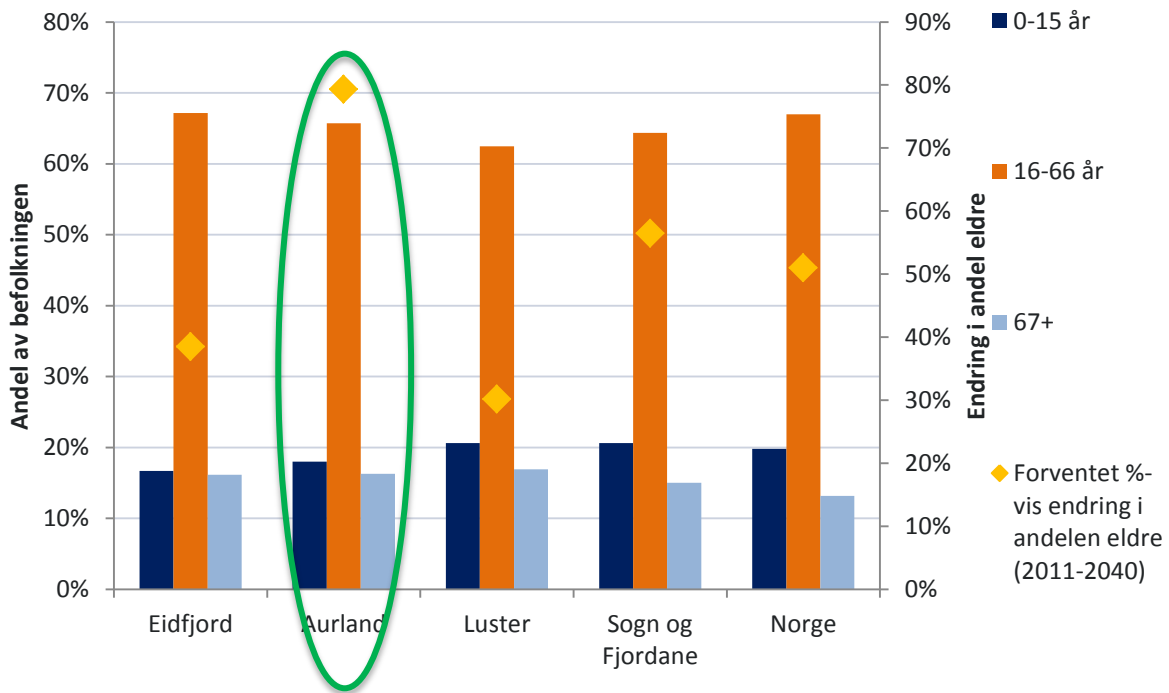
Befolkningsutviklingen i Aurland har fulgt en mer positiv trend de siste årene, jfr. Figur 4. I 2010 var nettoinnflytting positiv, og total befolkning i Aurland økte med 8 personer. I 2011 økte befolkningen med 23 personer.

Befolkningsstrukturen i Aurland har vært nokså stabil fra 1990 til 2011. Andelen kvinner og menn har gått fra henholdsvis 49/51 til 50/50. Også alderssammensetningen i kommunen har vært forholdvis stabil siden 1990. Andelen i arbeidsfør alder (16-66 år) har økt fra 63 prosent i 1990 til 66 prosent i 2011. Andelen over 67 år og under 5 år har i samme periode gått noe tilbake.

Sammenligner vi med Sogn og Fjordane fylke så har Aurland en noe større andel gamle og en noe lavere andel unge. Aurland har imidlertid en noe større andel av befolkningen i arbeidsfør alder. Figur 5 viser en oversikt over alderssammensetningen i Aurland sammenlignet med kommunene Eidfjord og Luster, Sogn og Fjordane fylke og Norge som helhet. Andelen eldre er nokså lik i de tre kommunene. Luster har en større andel unge enn de to andre. De har igjen en større andel av befolkningen i arbeidsfør alder.

Figur 5 inkluderer også Statistisk sentralbyrås framskrivninger av befolkningsstruktur fram mot 2040. Her ser vi at Aurland skiller seg klart ut. SSB forventer at **med middels nasjonal vekst vil eldre (67+) utgjøre nesten 30 prosent av Aurlands befolkning i 2040**. Med en andel på noe over 16 prosent eldre i 2011, blir det en **vekst i andelen eldre på 79 prosent fra 2011 til 2040**. Til sammenligning er det forventet at andelen eldre vil vokse med 39 prosent i Eidfjord, 30 prosent i Luster, og 57 prosent i Sogn og Fjordane som helhet. For Norge som helhet vokser andelen eldre fra omtrent 13 prosent til litt under 20 prosent av befolkningen, med andre ord forventer man at andelen eldre vil vokse med 51 prosent frem mot 2040. En nærmere studie av tallene avslører også at Aurland skiller seg ut ved å ha høyere vekst i andelen eldre kvinner enn de andre kommunene.

Figur 5: Alderssammensetning i 2011 og prosentvis vekst i andelen eldre (2011 -2040). Aurland sammenlignet med kommunene Luster og Eidfjord samt Sogn og Fjordane fylke og Norge som helhet. Kilde: SSB

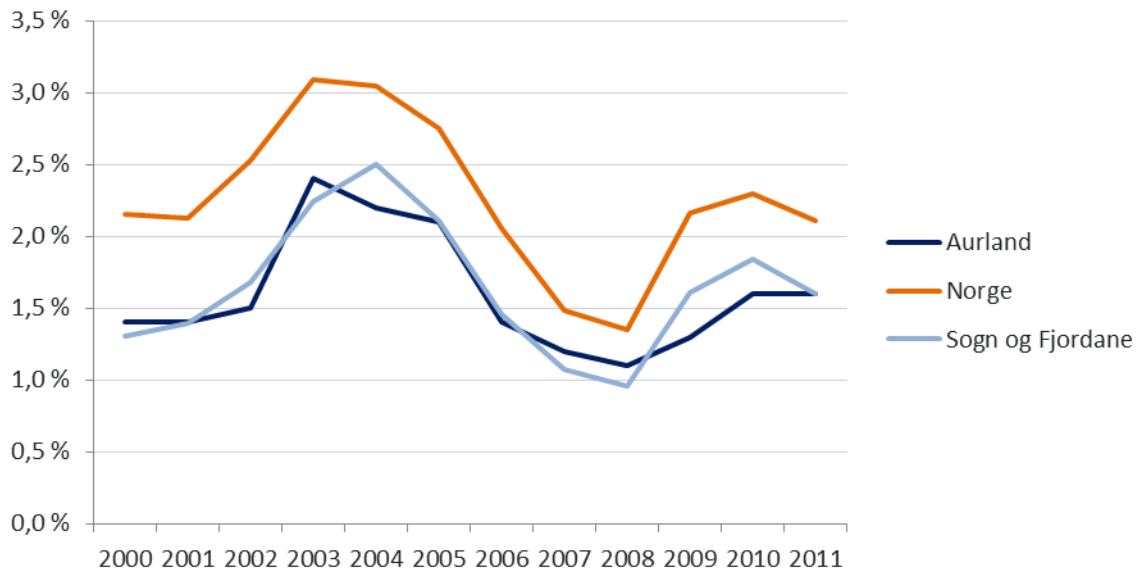

3.2. Arbeidsmarked

Andelen av befolkningen i Aurland som er i **arbeidsfør alder (16-66år)** har økt fra 63 prosent i 1990 til 66 prosent i 2011. Flere som jobber i forhold til antallet barn og eldre betyr i teorien en lettelse i forsørgelsesbyrden. I realiteten må man imidlertid ta inn over seg at mye av forsørgelsesbyrden for arbeidende ovenfor eldre dekkes på fylkesnivå eller landsnivå, og dermed blir dette mindre viktig på kommunalt nivå. Vekst i andelen av befolkningen som er i arbeidsfør alder betyr heller ikke at flere nødvendigvis jobber. For å undersøke dette må vi også ta hensyn til arbeidsledighet og sykefravær.

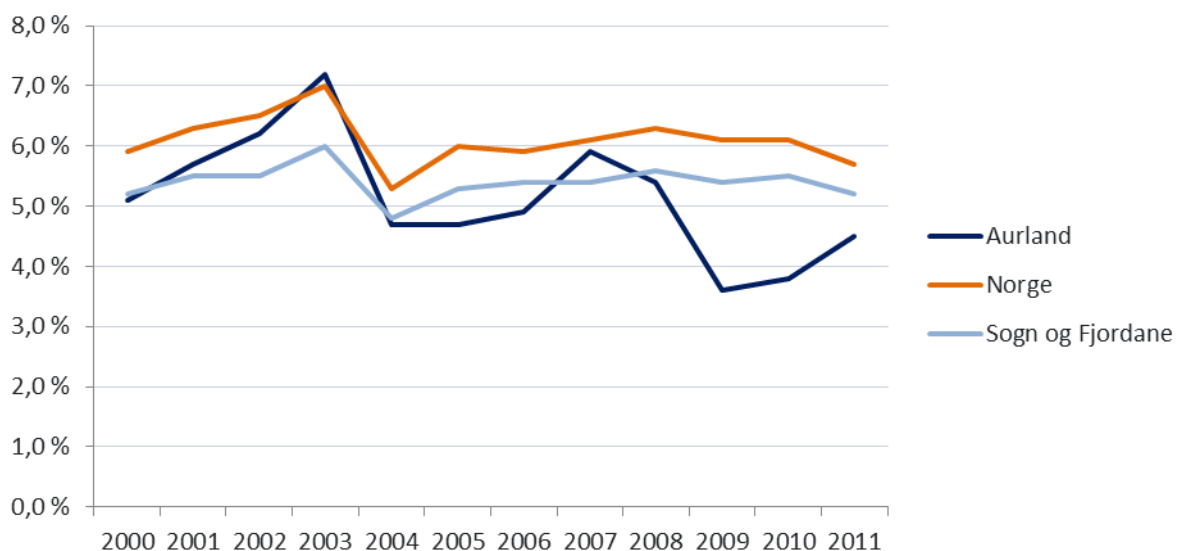
I 2011 var arbeidsledigheten i Aurland 1,6 prosent (målt ved registrerte arbeidsledige som andel av personer i arbeidsfør alder). Dette er tilsvarende som i Sogn og Fjordane, men lavere enn nasjonalt nivå (2,1 prosent). Figur 6 viser utviklingen i arbeidsledighet de siste ti årene. Ikke overraskende følger **arbeidsledigheten** i Aurland **omtrent samme utvikling som i Sogn og Fjordane og Norge som helhet. Det er imidlertid store sesongvariasjoner** i arbeidsledigheten i Aurland. Om vinteren er det omtrent 40-50 personer som er uten arbeid. Om sommeren faller arbeidsledigheten til rundt 5 personer. Årsaken til den store variasjonen er at næringslivet i Aurland er sterkt knyttet opp til sommerturisme. En stor del av arbeidsstokken blir derfor permittert om vinteren. Andre har gjerne arbeidskontrakter som bare varer i 6 til 8 måneder.

Figur 6: Utvikling i arbeidsledighet målt som andel av personer i arbeidsfør alder, 2000-2011. Vi sammenligner Aurland med Sogn og Fjordane og Norge. Kilde: SSB

Sykefraværet i Aurland var på 4,5 prosent i 2011. Dette er **betydelig lavere enn i Sogn og Fjordane** (5,2 prosent) **og Norge** som helhet (5,7 prosent). Figur 7 viser utviklingen i sykefravær de siste ti årene, og viser en tydelig fallende trend for Aurland. Figuren viser også at utviklingen i Sogn og Fjordane og for Norge som helhet er på ulike nivå men følger omtrent samme bane. Sykefraværet i Aurland følger et annet mønster. Både alderssammensetningen, arbeidsledigheten og sykefraværet i Aurland tyder dermed på at en stor andel av innbyggerne jobber og at forsørgerbyrden er relativt lav.

Figur 7: Utvikling i sykefravær 2001-2011. Vi sammenligner Aurland med Sogn og Fjordane og Norge. Kilde: SSB

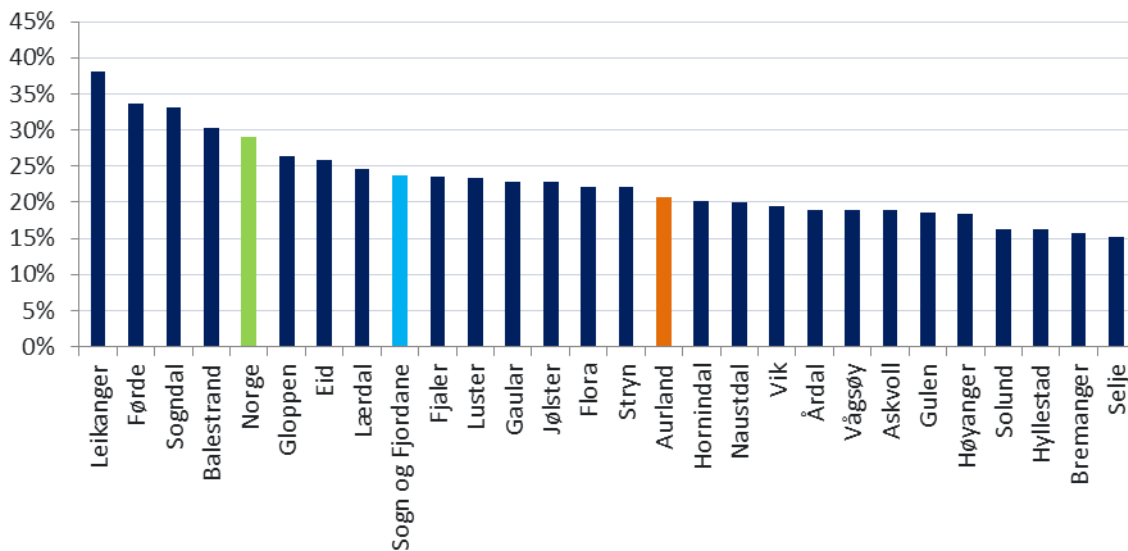

21 prosent av personer 16 år og eldre i Aurland har **utdannelse** på høyskole- og universitetsnivå. Dette er en **økning** på 40 prosent siden 2000, da andelen var på 15 prosent. Samtidig er det **lavere i Aurland** enn i Sogn og Fjordane fylke (24 prosent) og i Norge som helhet (29 prosent). Som vi ser i Figur 8 så er utdannelsesnivået i

Aurland også lavere enn for eksempel i Luster, men det er også mange kommuner i Sogn og Fjordane med lavere utdanningsnivå.

En større andel med høyere utdanning er fordelaktig fordi næringslivet stadig blir mer kunnskapsbasert og kravene til formell kompetanse øker. Et høyt kunnskapsnivå blant befolkningen tiltrekker seg kunnskapsbaserte bedrifter, som igjen skaper arbeidsplasser for høyt utdannede. På denne måten jobber befolkning og næringsliv sammen på selvforsterkende vis som kan styrke både næringsliv og jobbmuligheter i kommunen.

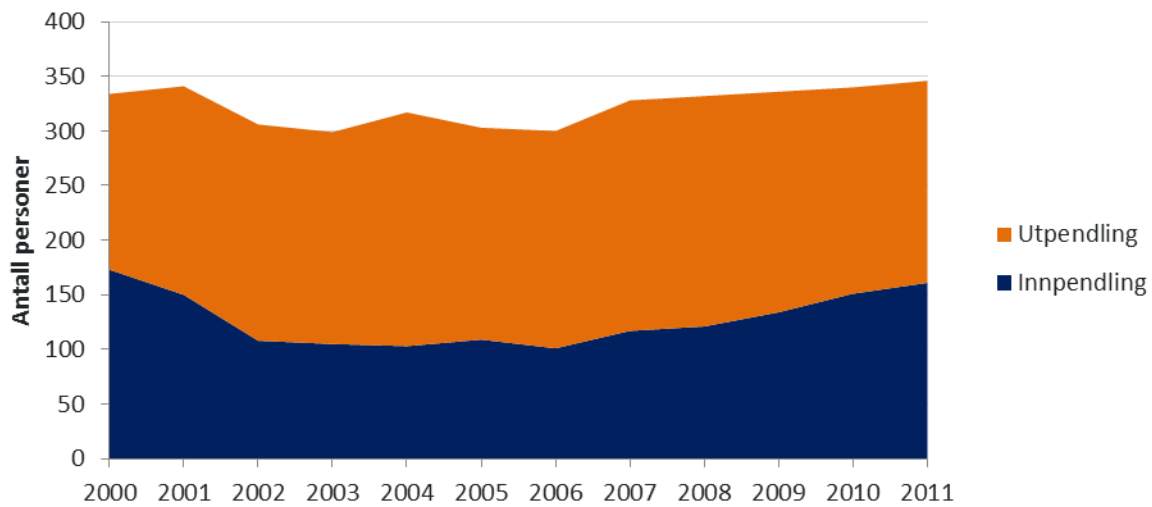
Figur 8: Andel av personer 16 år og eldre som har høyskole- eller universitetsutdannelse, 2011. Vi sammenligner med alle kommuner i Sogn og Fjordane, og med fylket som helhet. Kilde: SSB

Andelen av de sysselsatte i Aurland som jobber i stat-, fylke- eller kommuneforvaltningen er redusert fra 44 prosent i 2000 til 38 prosent i 2011. Antall ansatte i statlig forvaltning er redusert fra 60 til 20 personer (66 prosent reduksjon), antall ansatte i kommunal forvaltning er redusert fra 327 til 286 personer (12,5 prosent reduksjon), mens antall ansatte i fylkeskommunal forvaltning har økt fra 25 til 39 personer (56 prosent økning). Fordeling på ulike næringer vil vi komme tilbake til i neste kapittel der vi analyserer næringslivet i Aurland.

Dersom man ikke finner en relevant jobb i kommunen, er alternativene enten å flytte eller å pendle. I 2011 pendlet 161 personer inn til Aurland, mens 185 pendlet ut av kommunen. I Figur 9 ser vi at **siden 2001 har flere pendlet ut av Aurland enn inn.** Det vil si at Aurland har hatt netto utpendling. Netto utpendling betyr at selv om alle jobbene som per i dag besittes av innpendlere skulle overtas av personer som bor i Aurland, ville noen fremdeles måtte forlate kommunen for å finne relevant arbeid. Netto utpendling kan dermed tyde på at det er et underskudd på relevante jobber i Aurland. Mens pendling over kommunegrenser i seg selv er grunnleggende positivt, kan netto utpendling være en utfordring dersom det innebærer at befolkningen i Aurland pendler fordi de må, ikke fordi de ønsker å gjøre det.

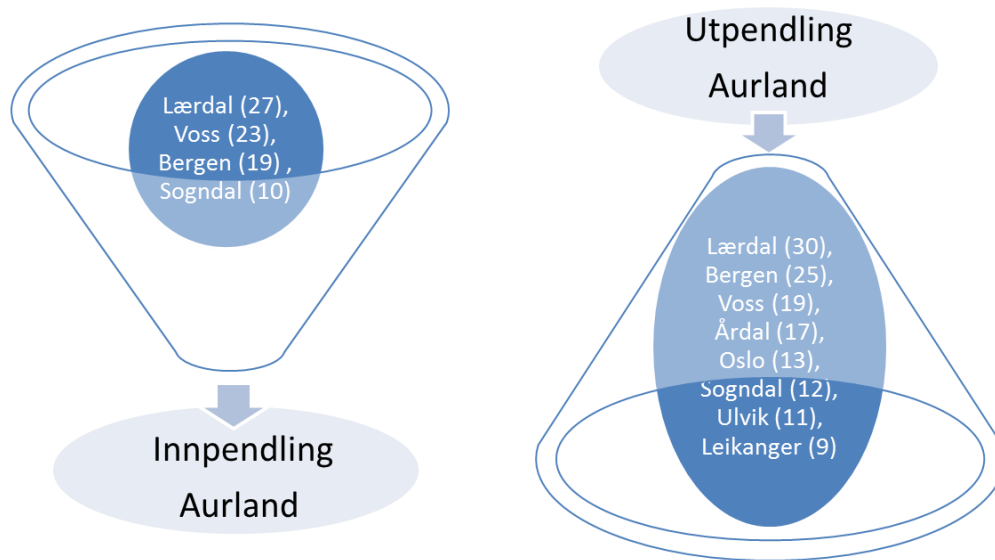
Figur 9: Antall personer som pendler inn og ut av Aurland (2000–2011). Kilde: SSB

Dersom man ikke finner en relevant jobb i kommunen, er alternativene enten å flytte eller å pendle. Hvis det er lagt til rette for pendling (for eksempel gjennom godt utbygget infrastruktur), er det lettere å jobbe i en kommune og bo i en annen. Dette gjør at arbeidsmarkedet integreres på tvers av kommunegrensene, noe som åpner for et større mangfold innen arbeidskraft og næringsliv. Store pendlingsstrømmer gjør at næringslivet i mindre grad begrenses av kompetansen til kommunens egen befolkning og det åpnes dermed for et mer differensiert næringsliv. Differensiering sørger blant annet for at kommunens næringsliv vil være mer robust i møte med endringer i etterspørsel, reguleringer etc. Dersom næringslivet i Aurland for eksempel kun drev med bygg- og anleggsarbeid ville et fall i eiendomspriser ha store konsekvenser. Differensiering vil spre risikoen og dermed redusere konsekvensene av markedsendringer. Tilrettelegging for pendling er også en fordel for arbeidstakere, da det gjør det enklere å finne jobber som passer med egen kompetanse og egne interesser. **Integrasjon av arbeidsmarkedet** måles som summen av innpendling og utpendling som prosent av sysselsetting i kommunen. For Aurland var dette tallet 38 prosent i 2011, noe som er **lavt** sammenlignet med kommunene Eidfjord (67 prosent) og Luster (58 prosent). For Sogn og Fjordane fylke er summen av innpendling og utpendling på 48 prosent. Lavt nivå på pendling kan også bety at det er god match mellom arbeidsgivere og arbeidstakere.

Figuren under viser **hvor det ble pendlet til og fra**, samt hvilke sektorer som hadde flest pendlere i 2010. Tallene i parentes viser til antall individer. Med unntak av Bergen og Oslo foregår mesteparten av pendlingen mellom Aurland og kommuner i umiddelbar geografisk nærhet. Korte avstander innebærer kortere reisetid, som senker kostnadene forbundet med pendling. En betydelig del av pendlingen foregår også mellom Aurland og kommuner som ligger lenger borte, som Bergen og Oslo. Det faktum at disse er større byer kan i seg selv være nok til at personer som arbeider i Aurland ønsker å pendle inn, og personer som bor i Aurland ønsker å pendle ut.

Figur 10: De største pendlingsstrømningene til/fra Aurland, 2010. Tall i () indikerer antall personer som pendler. Kilde: SSB

3.3. Andre samfunnsforhold³

Barnehager

Det er full barnehagedekning i Aurland, og alle som har søkt har fått plass. Dekningsgraden har vært på mellom 104 og 106 prosent de siste årene. Årsaken til mer enn 100 prosent dekning er at barnehagene også tar imot barn som ikke er bosatt i kommunen. Det er fire kommunale og en privat barnehage i Aurland; Flåm, Skjerping, Dalen, Vangen og Spiren Gårdsbarnehage. Sistnevnte er privat og ligger inne på området til Sogn Jord- og hagebruksskole. Det er ikke vanskelig å skaffe pedagogisk personale til barnehagene, men det er ingen mannlige ansatte på avdelingene.

I tabellen under viser vi informasjon om fordelingen av antall barn høsten 2012, kapasitetsutnyttelse og bemanningssituasjon. Hovedtendensen de senere årene har vært at antallet barn er synkende. Samtidig er det dyrt å drifte mange små barnehager. Lærdal som har en sentral barnehage og en veldig liten barnehage som er koblet til driften av en skole, har for eksempel betydelig lavere vikarutgifter enn de kommunale barnehagene i Aurland. Driftskostnadene for barnehagene blir også påvirket av den gamle bygningsmassen.

³ Informasjonen i denne delen av rapporten er hentet inn via intervju og spørreskjema til sentrale aktører i kommunen, blant annet rektor ved de ulike skolene og sentrale byråkrater i kommunen som arbeider med denne type spørsmål.

Tabell 1: Oversikt over fordelingen av antall barn på de ulike barnehagene i Aurland for høsten 2012.

	Flåm		Skjerping	Dalen		Vangen		Spiren
Avdeling (store/små barn)	Store	Små	En avdeling	Store	Små	Store	Små	En avdeling
Kapasitet (antall barn)	18	6	11	12	6	18	9	18
Kapasitets-Utnyttelse	78%	100%	78%	91%	100%	100%	78%	
Bemanning	1 ped. 2 fagarb.	1 ped. 1 fagarb.	0,9 ped. 0,8 fagarb.	1 ped. 1,4 fagarb.	0,8 ped. 1,2 fagarb.	0,8 ped. 2,5 fagarb.	0,8 ped. 2,2 fagarb.	

Skole og utdanning

Siden 2006 har Aurland gått fra å ha fem til to skoler, Aurland barne- og ungdomsskole og Flåm skole. På Flåm skole har de 33 elever i skoleåret 2012/2013. De forventer en svak stigning av elevtallet framover, men ikke så mye at det sprenger kapasiteten på skolen som er omtrent på 50 elever. Det er syv lærere og en rektor på Flåm skole. Bare tre av lærerne har full stilling, og en av disse er tett koblet opp til en elev.

Aurland barne- og ungdomsskole hadde 162 elever pr 1.1. 2012, med 105 elever på barnetrinnet og 57 elever på ungdomstrinnet. Elevtallet ligger noenlunde stabilt, men det er forventet en reduksjon på omtrent 20 elever over de neste fem årene. Skolen er nyrenovert og utbygd.

Etter 10. klasse må elevene i ut av Aurland. De drar hovedsakelig til Sogndal eller Hafslo, men kan også søke seg til for eksempel Årdal eller Voss. Mange pendler, spesielt første året. Aurland kommune har lagt til rette med daglig båtskyss til og fra Sogndal, blant annet for å redusere frafallet.

Det er en videregående skole i Aurland, Sogn Jord- og Hagebruksskole. Denne skolen underviser i økologisk landbruk og tar i mot elever fra både inn- og utland.

NAV

NAV-kontoret i Aurland har mange tjenester i tillegg til kjerneoppgavene. For eksempel fungerer de som konsulent for funksjonshemmede i saker om omsorgslønn, støttekontakter, avlastning og brukerstyrt personlig assistent. I tillegg har de ansvar for husbanktjenester, rådgivning i forbindelse med rus, gjeldsrådgivning og midlertidig bolig i kommunen. I lange perioder har kommunen vært uten psykiatrisk sykepleier, men denne stillingen er nå på plass. Det er også ansatt en ruskonsulent. Kommunen har ikke miljøarbeidere eller miljøterapeuter som arbeider hjemme hos brukere.

Aurland har mange ungdommer som er i kategorien Psykisk Utviklingshemmede (PU), og kommunen ligger høyt både på nasjonale og fylkes sammenligninger av hjelpestønad. Dette gjelder særlig forhøyet hjelpestønad. Dette henger også sammen med at kommunen har relativt mange elever med spesialpedagogiske tiltak i skolen.

Den største gruppen av NAV brukere i Aurland har helseproblemer som rus og psykiatri, gjerne i kombinasjon. Flere av disse er gjengangere. I tillegg er det en del NAV brukere som ikke har fullført skolegang. Det er en

utfordring at det ofte er lite match mellom utlyste stillinger i Aurland og kompetansenivået til denne gruppen. Arbeidsgivere søker gjerne etter ingeniører, sykepleiere, vernepleiere og andre helsefagarbeidere. Turistnæringen kan gjerne ha lavere krav til formell kompetanse, men til gjengjeld har denne næringen høye krav til språkferdigheter. Om vinteren er det generelt lite aktivitet i kommunen og det gjør det spesielt vanskelig å skaffe jobb på vinterstid.

Aurland har omtrent 50 mottakere av sosialhjelp per år, og dette antallet har lagt relativt stabilt de siste fem årene. Kommunen ligger imidlertid på fylkestoppen i antall mottakere av sosialhjelp i forhold til innbyggertall. Noen av disse er engangshjelp som for eksempel en strømrregning eller personer som er på gjennomreise. For de fleste mottakerne er sosialhjelpen en supplering fordi arbeidsavklaringspengene (AAP) eller uførepensjonen ikke strekker til. Det er bare et fåtall personer som får fulltids sosialhjelp per i dag. Mange av mottakerne av sosialhjelp er under 30 år, og kommunen ligger på fylkestoppen på sosialhjelpsmottakere mellom 18 og 24 år i forhold til innbyggertallet i denne aldersgruppen. De fleste av disse har utfordringer med rus eller psykiatri. Noen har mangelfull skolegang, noen har «dårlig rykte» i kommunen, og det er også noe kriminalitet.

4. Næringsanalyse

Vi deler næringslivet i Aurland inn i seks hovedgrupper: Reiseliv og opplevelser, fornybar energi, jordbruk, bygg- og anlegg, varehandel og produksjon av forbruksvarer, og diverse tjenesteyting. Se Tabell 2 for eksempler på hvilke bedrifter som regnes inn i de ulike næringene. **Det er flest bedrifter innen jordbruket (29 prosent). Reiseliv og opplevelser har flest ansatte (33 prosent), og fornybar energi står for en svært stor andel av verdiskapingen (73 prosent).**

Reiseliv- og opplevelsesnæringen er knyttet til den praktfulle naturen: Aurlandsdalen, Flåmsdalen med Flåmsbana, verdensarvområdet Nærøyfjorden og fisket i Aurlandselva. Andre attraksjoner er Lærdalstunnelen, som er verdens lengste veitunnel, og fjellveien til Lærdal med utsiktspunktet Stegasteinen. Flåm har også dypvannskai med stor cruisetrafikk, og Flåmsbana er selve ryggraden for reiselivet i kommunen med over 600.000 reisende pr år.

Husdyrhold er viktigste driftsform innen jordbruket, og nesten hele jordbruksarealet er dyrket og udyrket eng. Det holdes mest sau som utnytter fjellbeitene, men også mye geit; Aurland har flest geiter blant kommunene i Sogn og Fjordane. I tillegg er det noe drift med storfe og melkekyr, potetdyrking og bringebærproduksjon. Det er få heltidsbønder og mange har inntekter fra arbeidet utenfor bruket. Kommunen har en videregående skole for utdanning innen økologisk landbruk, og i 2012 er det 9 bruk med økologisk produksjon og er debio godkjent i kommunen.

Aurland kommune har også store kraftressurser, ikke minst på grunn av de betydelige høytliggende arealene. Aurlandsvassdraget er utbygd med i alt 1120 MW maks. ytelse og 2618 GWh midlere årsproduksjon. Flåmsvassdraget er bare utbygd i beskjeden grad (8,3 MW). Undredalselva og Flåmselva inngår i Samlet plan for vassdrag og er foreløpig ikke aktuelle for utbygging.

I dette kapitlet analyserer vi næringslivet som er lokalisert i Aurland kommune.

Tabell 2: Eksempler på store aktører innen de ulike næringene i Aurland i 2010. Kilde: Menon Business Economics

Næring	Store aktører
Reiseliv og opplevelser	Flåm Utvikling, Flåm turistsenter, Fretheim hotell, Saga Souvenir
Fornybar energi	E-CO energi og Aurland Energi
Jordbruk	
Bygg og anlegg	Leif Turlid AS, Gudvangen Stein og Brødrene Sønnerheim
Varehandel og produksjon av forbruksvarer	L Hyllands Eft. og O. Skjerdal&Co
Diverse tjenesteyting	Aurland Sparebank og Turlid Transport AS

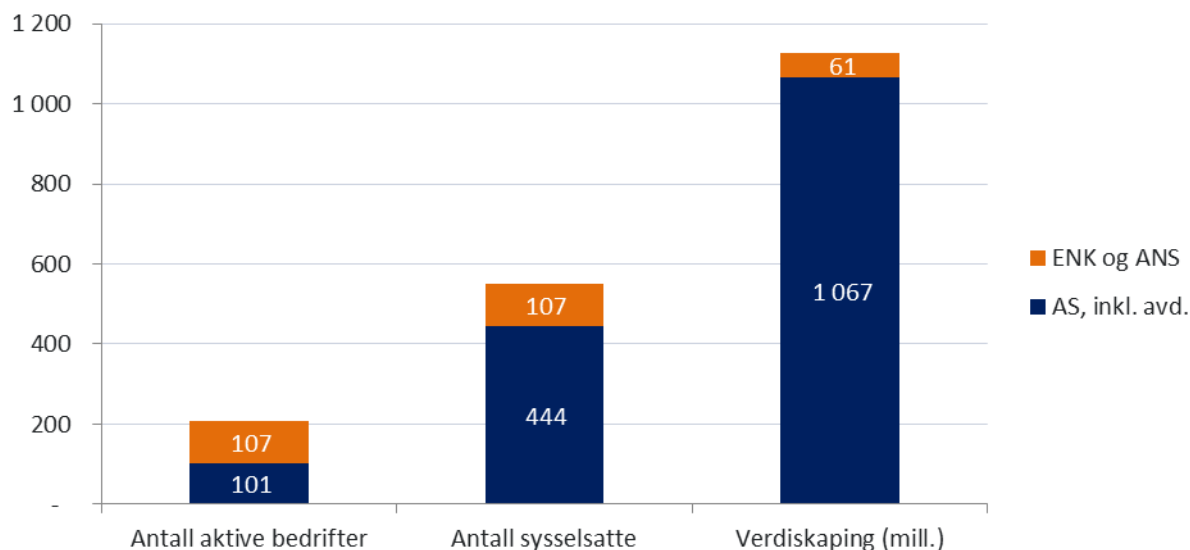
4.1. De viktigste nøkkeltallene

I 2010 var det registrert 208 aktive bedrifter i Aurland kommune. Disse bedriftene sysselsatte 551 personer, og skapte verdier for over 1 mrd. kroner. Tabell 3 viser en oversikt over de ti største bedriftene i kommunen, målt i omsetning i 2010. Litt over halvparten av bedriftene er mindre enkeltmannsforetak og ansvarlige selskaper med begrenset regnskapsplikt. Dette er gjerne små foretak innen for eksempel landbruk og bygg og anlegg. De står for 19 prosent av sysselsettingen, men bare 5 prosent av verdiskapingen. Se Figur 11 for en oversikt over nøkkeltallene for 2010. At bedriftene er aktive betyr at de har registrert omsetning større enn null i 2010. (Se boks 1 for nærmere beskrivelse av datagrunnlag og metode.)

Tabell 3: Oversikt over de ti største bedriftene i Aurland, målt i omsetning 2010. Kilde: Menon Business Economics

10 største aktører	
1.	E-CO ENERGI AS
2.	FLÅM UTVIKLING AS
3.	LEIF TURLID AS
4.	AURLAND SPAREBANK
5.	AURLAND ENERGIVERK AS
6.	FLÅM TURISTSENTER A/S
7.	FRETHEIM HOTELL AS
8.	SAGA SOUVENIR AS
9.	TURLID TRANSPORT AS
10.	FLÅM HOTELL AS

Figur 11: Oversikt over næringslivet i Aurland, antall aktive bedrifter, antall sysselsatte og verdiskaping (mill.) 2010. Kilde: Menon Business Economics

Boks 1: Datagrunnlag og metode

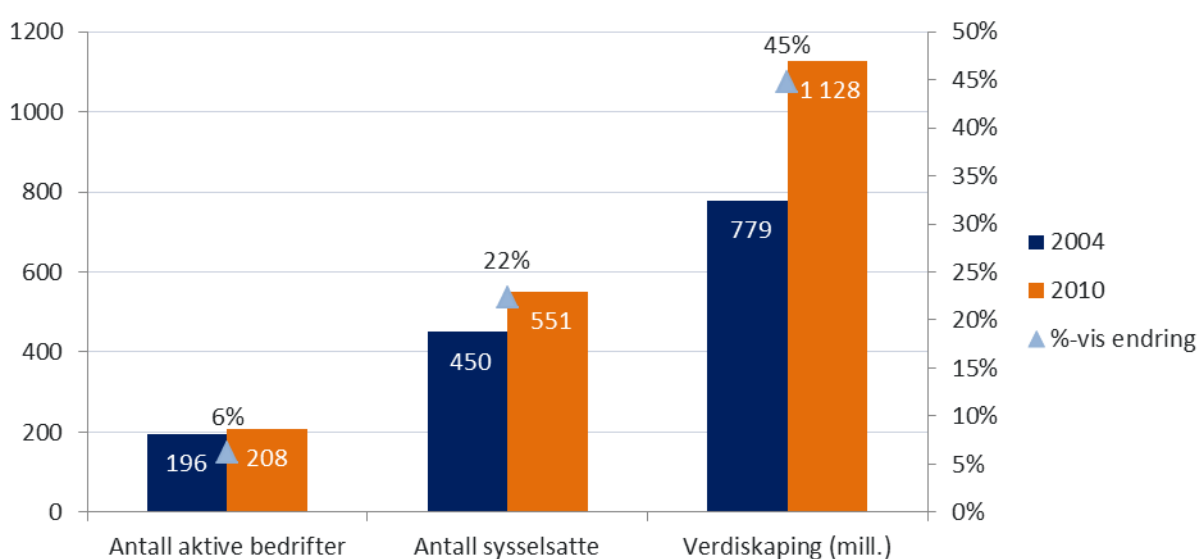
Datagrunnlaget baserer seg på regnskapsdata for alle regnskapspliktige bedrifter som er registrert i Aurland kommune. Bedrifter som har avdelinger registrert i Aurland, men som har hovedkontor i andre kommuner er også inkludert. Da fordeler vi foretakets nøkkeltall i henhold til sysselsettingen i de ulike avdelingene og foretar skjønnsmessige justeringer. På denne måten får vi synliggjort den verdiskapingen og sysselsettingen som faktisk finner sted i Aurland kommune, uavhengig av hvor foretaket har valgt å lokalisere hovedkontoret.

Datagrunnlaget til næringsanalysen er i hovedsak hentet fra Menons database. Mindre enkeltmannsforetak (ENK) og ansvarlige selskaper (ANS) har en mindre omfattende regnskaps- og revisjonsplikt enn resten av bedriftene, og blir derfor bare inkludert i de mer overordnede analysene. Dette datamaterialet er hentet fra Statistisk sentralbyrå, og inkluderer antall foretak og omsetning. I våre analyser av sysselsetting setter vi foretak = en sysselsatt for denne kategorien bedrifter. Dette er en rimelig tilnærming som tar inn over seg at noen bedrifter har flere sysselsatte og andre bedrifter har mindre enn en sysselsatt.

Næringsinndelingen er basert på Menons næringsinndelinger og statistisk sentralbyrås bransjekoder. Det er noen få næringer som utpeker seg som spesielt viktige i Aurland: reiseliv og opplevelser, jordbruk, bygg og anlegg, og fornybar energi. Resten har vi lagt inn i to kategorier: handel og produksjon av forbruksvarer, og diverse tjenester.

Figur 12 viser utvikling i nøkkeltall over tid. Vi ser at det er en svært liten endring i antallet aktive bedrifter fra 2004 til 2010. Sysselsettingen har imidlertid økt med 22 prosent. Dette er en høyere sysselsettingsvekst enn for næringslivet i Sogn og Fjordane fylke (16 prosent) og Norge som helhet (16 prosent). **Verdiskapingen i Aurland har økt med 45 prosent. Det er lavere enn for næringslivet i Sogn og Fjordane som helhet (60 prosent), og for norsk næringsliv utenom olje og gass (70 prosent).**

Figur 12: Utvikling i nøkkeltall over tid. Kilde: Menon Business Economics

Verdiskapingen kan vi dele inn to komponenter: lønnskostnader og EBITDA (se boks 2 for en nærmere omtale av hvorfor dette er et godt mål for å beregne størrelsen på næringslivet). For de små bedriftene som ikke har så omfattende regnskapsplikt har vi ikke denne inndelingen, der er omsetning det samme som verdiskaping. For å synliggjøre bidraget fra denne delen av næringslivet i Aurland, legger vi det inn som en egen komponent. Figur 13 viser utviklingen i verdiskaping over tid fordelt på de ulike komponentene. Vi ser at andelen for de ulike komponentene er nokså stabile, med lønnskostnader på 16-20 prosent, EBITDA på 73-78 prosent og bidrag fra bedriftene uten så omfattende regnskapsplikt ligger på rundt 5-7 prosent.

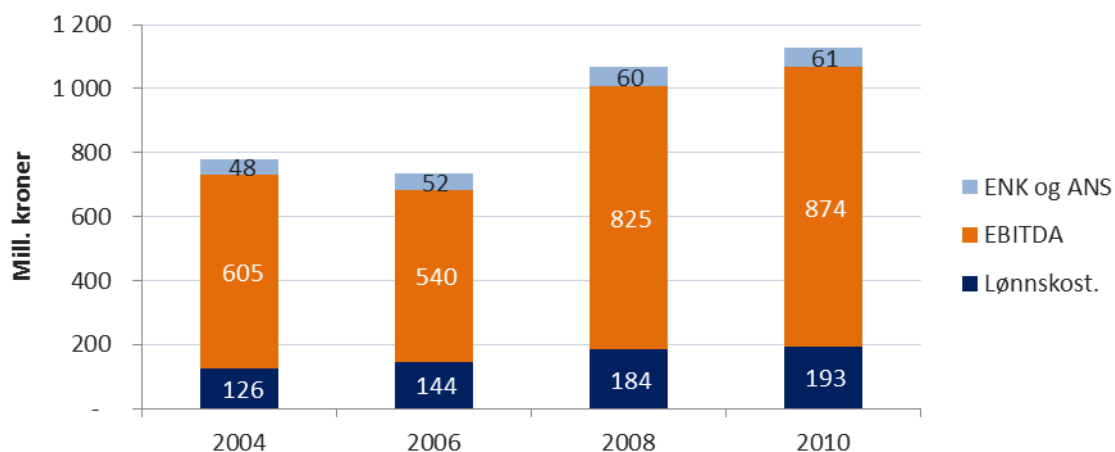
Boks 2: Verdiskaping – hva det er, og hvordan det måles

Verdiskaping beregnes som bedriftenes omsetning fratrukket kjøpte varer og tjenester. Det betyr samtidig at bedriftenes verdiskaping tilsvarer summen av lønnskostnader og driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger (heretter EBITDA, hvor EBITDA er forkortelsen for Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization). En nærings verdiskaping er dermed summen av lønnskostnader og EBITDA i alle bedriftene.

Verdiskaping er et godt størrelsesmål av to grunner. For det første unngår man dobbelttelling av varer og tjenester, noe som gjør det meningsfullt å sammenligne verdiskaping på tvers av næringer. Dessuten gir verdiskaping et godt bilde på den samfunnsmessige avkastning av næringsvirksomheten. Det skyldes at verdiskaping fanger opp avlønningen til de viktigste interessentene i næringen, det vil si de ansatte gjennom

lønn, kommunene og staten gjennom inntektsskatt, arbeidsgiveravgift og selskapskatt, kreditorene gjennom renter på lån, og til slutt eierne gjennom overskudd etter skatt.

Figur 13: Utvikling i verdiskaping over tid, fordelt på de ulike komponentene. Mill. kr. Kilde: Menon Business Economics

Tabell 4 viser hvordan nøkkeltallene fordeler seg på ulike næringer i Aurland. Innen fornybar energi er det bare 2 bedrifter, Aurland energiverk og en avdeling av E-CO energi. Disse står imidlertid for 11 prosent av antall sysselsatte og 73 prosent av verdiskapingen. **Det er spesielt E-CO energi som dominerer når vi ser på verdiskapingen i Aurland kommune, med 807 mill. i verdiskaping.** Dette gir et viktig og riktig bilde av næringslivet i Aurland, men for å få fram nyansene for resten av næringslivet så vil vi i denne næringsanalysen se på data både med og uten E-CO energi.

Tabell 4: Oversikt over nøkkeltall 2010 fordelt på næring. Kilde: Menon Business Economics

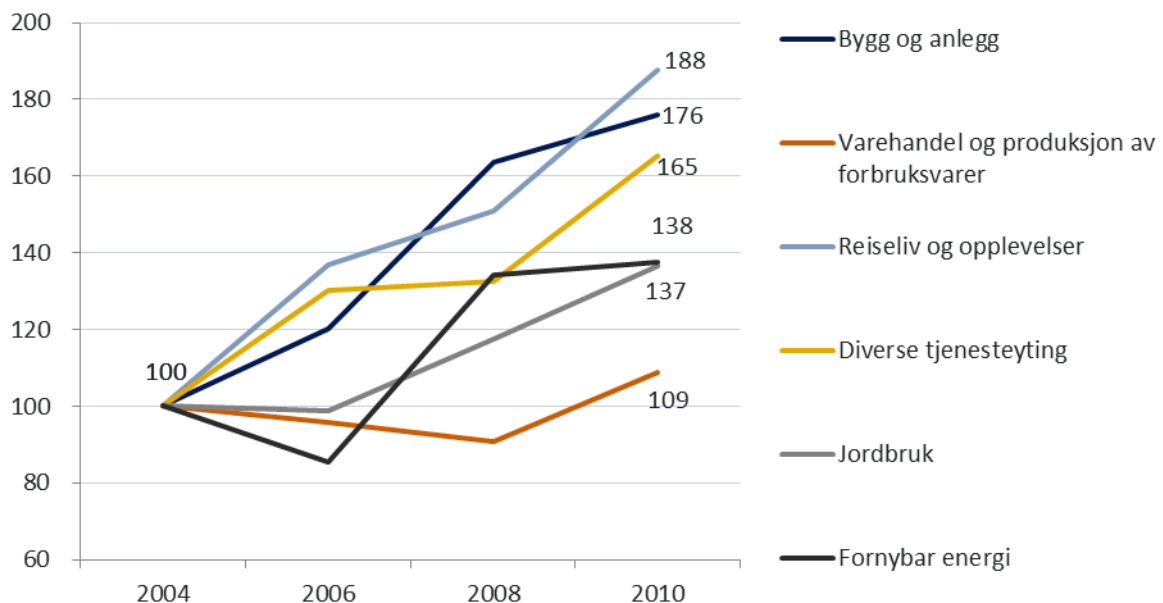
	Antall bedrifter	Antall sysselsatte	Verdiskaping (mill. kr)
Bygg og anlegg	41	126	74
Varehandel og produksjon av forbruksvarer	18	60	24
Reiseliv og opplevelser	58	181	147
Diverse tjenesteyting	28	63	41
Jordbruk	61	61	19
Fornybar energi	2	60	823
SUM	208	551	1 128

Målt i antall bedrifter så er jordbruk den største næringen i Aurland, med 29 prosent av bedriftene. Målt i antall sysselsatte så er det reiseliv og opplevelser som er den største næringen, med 33 prosent av de sysselsatte. Ser vi bort fra E-CO energi så står reiseliv og opplevelser også for nesten 50 prosent av verdiskapingen. Reiseliv og opplevelser er med andre ord en viktig næring for Aurland kommune. Bygg og anlegg har også en betydelig størrelse både målt i antall bedrifter (20 prosent), antall sysselsatte (23 prosent) og verdiskaping uten E-CO (23 prosent).

Figur 14 viser utvikling i verdiskapingen fordelt på ulike næringer i Aurland. For å kunne sammenligne næringene som har ulike nivåer på verdiskapingen, indekserer vi med 2004 = 100. Det vil si at vi ser på hvordan de ulike næringene har utviklet seg siden 2004. Alle næringene har utviklet seg positivt fra 2004 til 2010. **Reiseliv og opplevelser er den næringen som har hatt best utvikling. De har økt sin verdiskaping med nesten 90 prosent siden 2004.** Dette er en betydelig sterkere vekst enn for norsk reiselivsnæring generelt (59 prosent), men noe lavere enn for reiselivet i Sogn og Fjordane som har hatt en økning på 107 prosent i denne perioden.

Også bygg og anlegg har gjort det svært godt i Aurland, med en verdiskapingsvekst på nesten 80 prosent. Dette er også en betydelig sterkere vekst enn for norsk byggenæring generelt (56 prosent), og noe sterkere vekst enn for byggenæringen i Sogn og Fjordane. Jordbruk og fornybar energi i Aurland har hatt verdiskapingsvekst på omtrent 40 prosent i denne perioden.

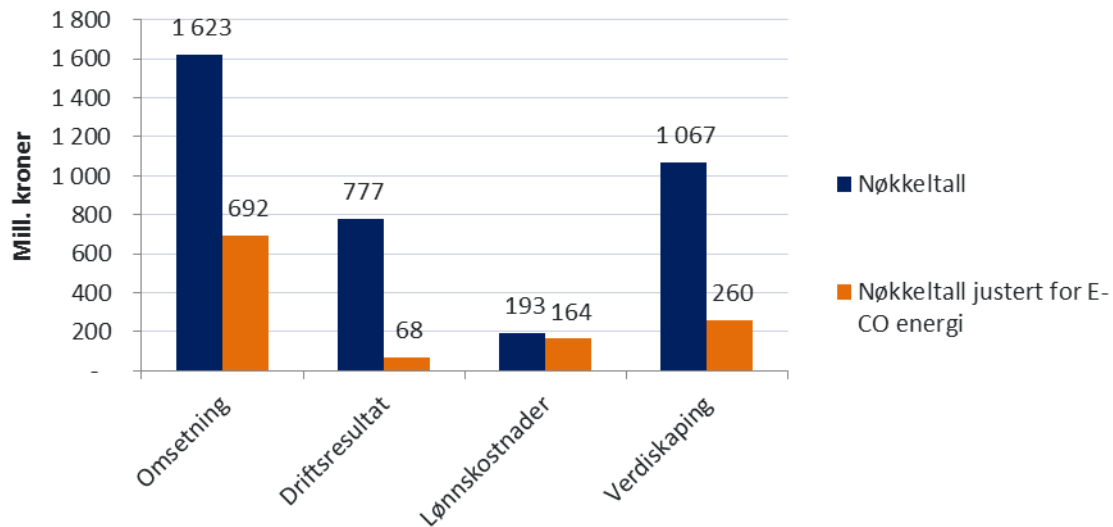
Figur 14: Utvikling i verdiskaping i Aurland, fordelt på næringer. Indeksert med 2004 = 100. Kilde: Menon Business Economics

4.2. Lønnsomhet og produktivitet

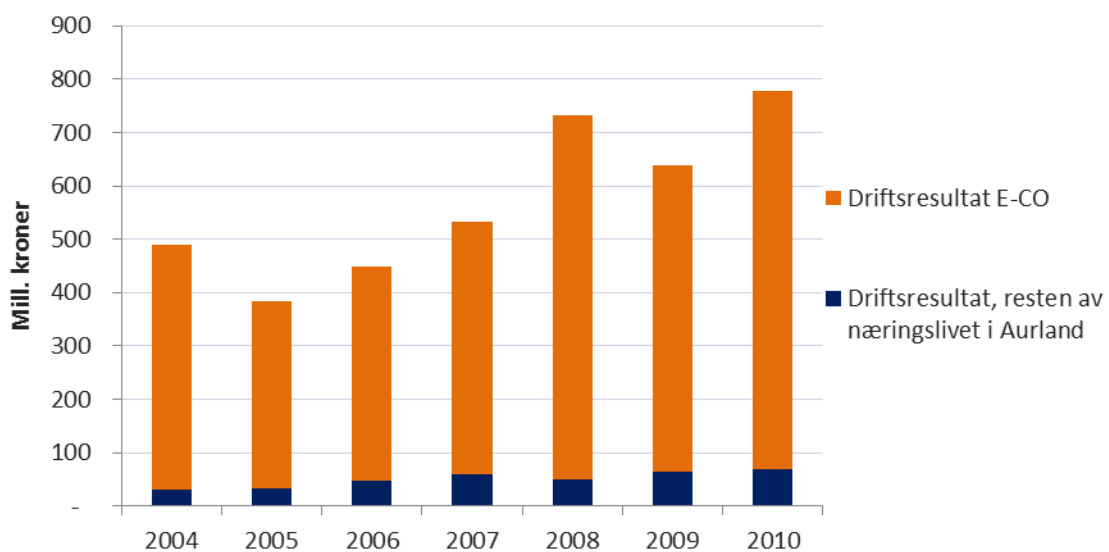
For bedriftene med omfattende regnskapsplikt kan vi også foreta analyser av for eksempel lønnsomhet og produktivitet. Da må vi ta ut bedriftene med begrenset regnskapsplikt (ENK og ANS). Figur 15 viser de korrigererte nøkkeltallene. Vi viser også nøkkeltallene justert for E-CO energi, som er dominerende både med hensyn til omsetning, driftsresultat og verdiskaping.

Figur 15: Nøkkeltall for den delen av næringslivet i Aurland som har omfattende regnskapsplikt, med og uten E-CO energi. Mill. kr. Kilde: Menon Business Economics

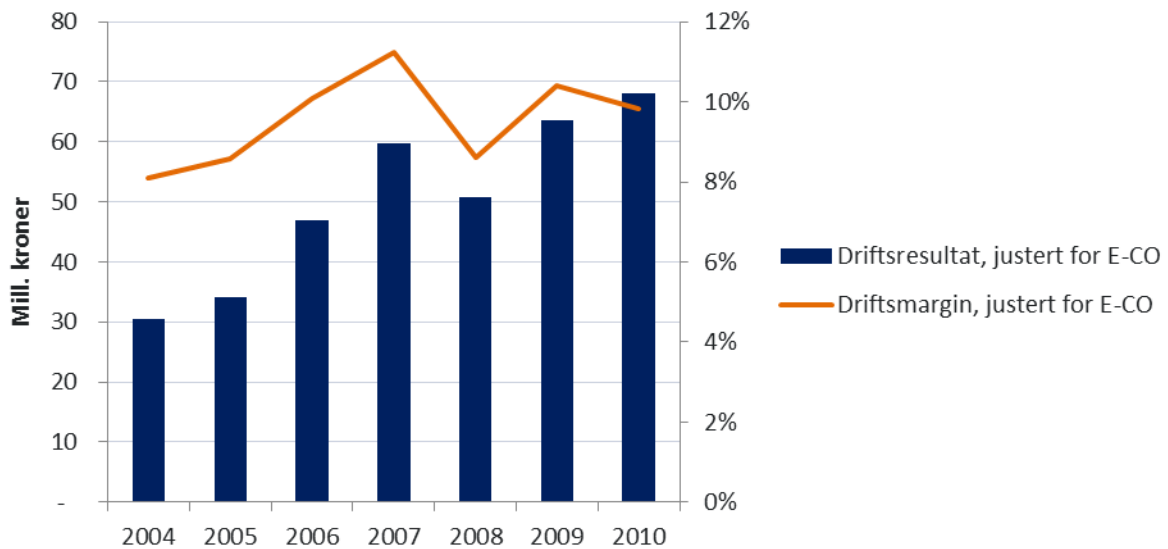

Figur 16 viser utvikling i driftsresultat for det samlede næringslivet i Aurland kommune, med unntak av mindre enkeltmannsforetak og ansvarlige selskaper. For å illustrere hvor stor betydning E-CO energi har, så har vi delt inn i henholdsvis E-CO energi og resten av næringslivet. Som vi ser av figuren **så utgjør driftsresultatet til E-CO energi rundt 90 prosent av driftsresultatet til næringslivet i kommunen**. For å få fokus på utviklingen til resten av næringslivet i Aurland viser Figur 17 driftsmarginen for næringslivet uten E-CO energi. Denne driftsmarginen har økt fra 8 prosent i 2004 til 10 prosent i 2010. Norsk næringsliv har til sammenligning hatt driftsmarginer på 14 til 16 prosent de siste seks årene. Dette inkluderer imidlertid oljerelatert virksomhet som trekker gjennomsnittet kraftig opp.

Figur 16: Utvikling i driftsresultat for det samlede næringslivet i Aurland, fordelt på E-CO og resten. Mill. kr. Kilde: Menon Business Economics

Figur 17: Utvikling i driftsresultat og driftsmargin for næringslivet i Aurland, justert for E-CO energi. Kilde: Menon Business Economics

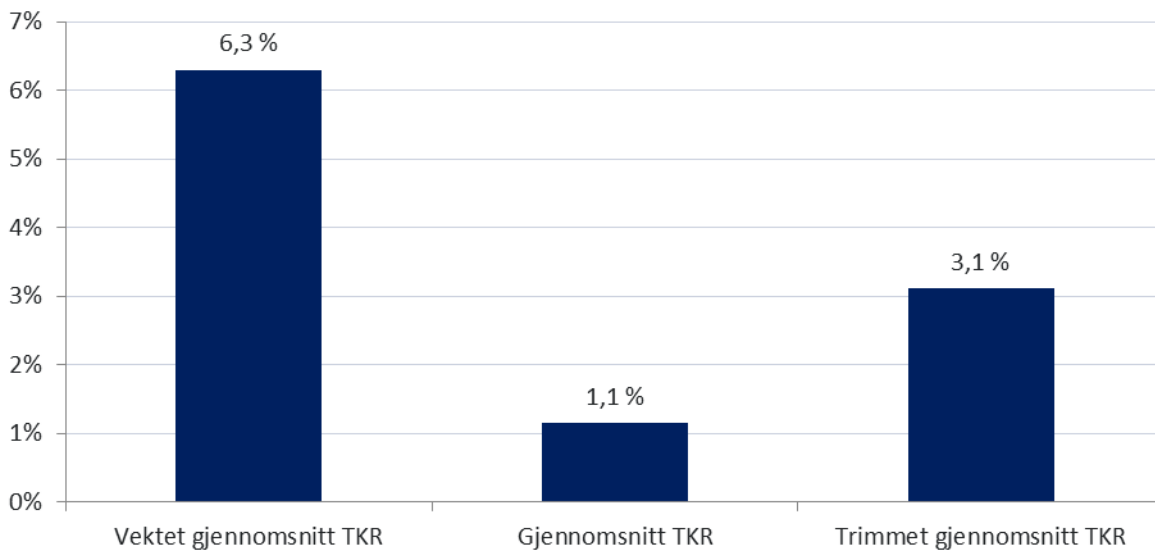
Figur 18 viser lønnsomheten – målt ved total kapitalrentabilitet – for næringslivet som er lokalisert i Aurland kommune, og hvordan dette har endret seg over tid. Total kapitalrentabilitet beskriver avkastning før skatt på kapitalen som er sysselsatt i virksomheten og er et interessant samfunnsøkonomisk mål fordi det er uavhengig av forholdet mellom egenkapital og fremmedkapital. Det foretaket som på marginen har høyest total kapitalavkastning er der det bør investeres mer kapital. Total kapitalrentabilitet beregnes på bakgrunn av foretaksdata. Tallene for Aurland inkluderer dermed ikke E-CO energi.

Figuren inkluderer ulike mål på total kapitalrentabiliteten. Når vi ser på hele næringslivet i Aurland under ett, og regner ut total kapitalrentabiliteten så finner vi vektet gjennomsnitt. Det vil si at store bedrifter får større vekt enn små bedrifter. **Vektet gjennomsnittlig total kapitalrentabilitet for næringslivet i Aurland er på 6,3 prosent i 2010.** Til sammenligning er vektet total kapitalrentabilitet i norsk næringsliv utenom olje og gass på 4,4 prosent.

Dersom vi heller tar gjennomsnittet av total kapitalrentabiliteten for hver av bedriftene som er lokalisert i Aurland kommune så får vi en total kapitalrentabilitet på 1,1 prosent i 2010. Årsaken til at dette målet er såpass mye lavere enn det vektete snittet er at noen små bedrifter har svært dårlig lønnsomhet og dermed negativ kapitalavkastning. Ser vi bort fra bedriftene som skiller seg ut på topp og bunn med svært høy og svært lav total kapitalrentabilitet så får vi et trimmet gjennomsnitt på 3,1 prosent i 2010. Dette betyr at det ikke bare er noen få bedrifter som drar ned gjennomsnittet i 2010.

Vektet gjennomsnitt er det mest relevante målet fra et samfunnsøkonomisk synspunkt. Fra et investorsynspunkt vil imidlertid et uvektet snitt være vel så relevant dersom man vurderer å investere i et bestemt foretak. Da er det gjerne et trimmet gjennomsnitt som gir best informasjon, eller total kapitalrentabiliteten til medianbedriften. I Aurland var denne på 5 prosent i 2010.

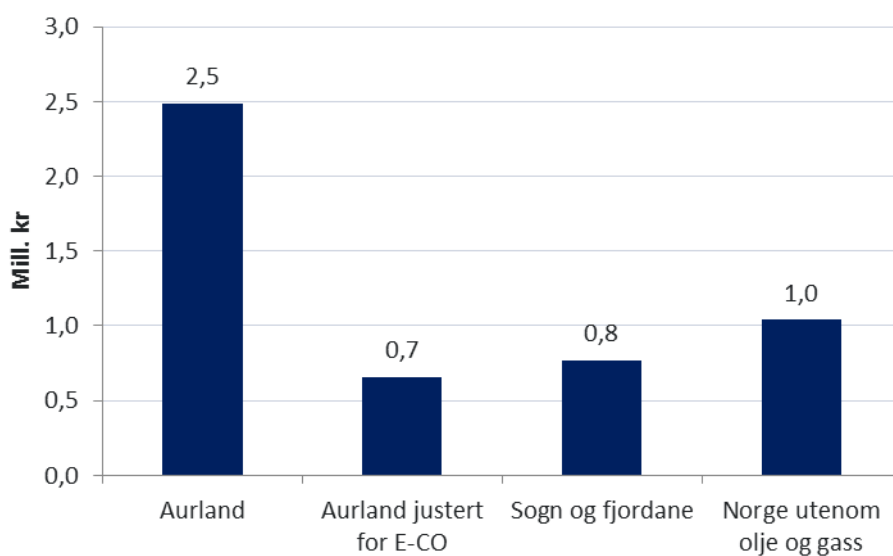
Figur 18: Lønnsomhet for næringslivet i Aurland, målt ved totalkapitalrentabilitet. Kilde: Menon Business Economics

Figur 19 viser verdiskaping per ansatt i næringslivet i Aurland. Dette er et uttrykk for hvor produktivt næringslivet er, men kapitalintensive bedrifter må ha høyere verdiskaping per sysselsatt for å dekke bedriftens kapitalkostnader. Verdiskaping per ansatt reflekterer dermed også kapitalinnsatsen i næringslivet.

Vi sammenligner verdiskaping per ansatt i Aurland med norsk næringsliv og næringslivet i Sogn og Fjordane. Vi ser at verdiskapingen per ansatt i Aurland var på 2,5 mill. kroner i 2010. Det er E-CO energi som drar dette tallet opp. **Tar vi ut verdiskapingen og sysselsettingen fra E-CO energi så skaper hver ansatt verdier for 0,7 mill. kroner i Aurland. Dette er lavere enn for Sogn og Fjordane (0,8 mill.) og Norge utenom olje og gass (1 mill).**

Figur 19: Verdiskaping per ansatt i næringslivet i Aurland. Vi sammenligner med Sogn og Fjordane og Norge utenom olje og gass. Kilde: Menon Business Economics

4.3. Kort om utviklingspotensialet for de viktigste næringene i Aurland

Reiseliv⁴

Norsk reiselivsnæring består av opplevelses-, overnattings-, serverings-, transport- og formidlingsbedrifter. Sammen med natur- og kulturgrunnlaget på ulike reisemål i Norge utgjør disse virksomhetstypene gjensidig avhengige elementer i et helhetlig reiselivsprodukt. Sagt på en annen måte bidrar disse kommersielle aktørene til turisternes totalopplevelse – og dermed til reisemålets konkurranseevne.

Reiselivsnæringen er en arbeidsintensiv bransje, der omtrent 30 prosent av omsetningen går til å betale lønninger. Når lønnsveksten i Norge er betydelig høyere enn i andre turistland, får reiselivsnæringen en kostnadmessig ulempe. Dette gjelder også for andre næringer, men den konkurranseutsatte delen av norsk næringsliv har i stor grad gjennomgått en restrukturering. De som har overlevd har vridt seg i en mer kunnskapsbasert retning. Det vil si at bedriftene konkurrerer mer på kvalitet og innovasjon enn på pris. Reiselivsnæringen har bare i begrenset grad gått gjennom den samme omstillingen. Selv om det finnes viktige unntak, har næringen forblitt fragmentert, finansielt svak og lite kunnskapsbasert. Aurland Ressursutvikling er ett av unntakene. Dette er en relativt stor og profesjonell aktør som forsøker å sørge for en kritisk masse i de gjensidig avhengige elementene i turistnæringen i Aurland. De følger også en av de anbefalte strategiene for næringen: industrialisering i form av stor skala, effektiv logistikk og standardiserte prosesser og produkter rundt Flåmsbanen og Norway in a nutshell. Andre aktuelle strategier er å overlate de mest arbeidsintensive prosessene til kundene selv, og å tilby opplevelser som oppfattes som eksklusive og dermed kan selges langt dyrere enn standardprodukter.

Fornybar energi⁵

Fellesnevneren for bedriftene som tilhører denne næringen i Norge er at selskapene fokuserer på forretningsmulighetene som ligger i utviklingen av tjenester og produkter som frembringer ren energi og miljøvennlige løsninger. De største aktørene er vannkraftprodusenter. Det internasjonale markedet er i vekst. I hovedsak er veksten drevet av internasjonal politikk via internasjonale avtaler for eksempel om reduksjon i klimautslipp og økt bruk av fornybar energi. I tillegg stimulerer myndighetene også aktivt til utviklingen av teknologi gjennom bruk av virkemidler.

Produksjon av vannkraft i Norge er en typisk moden aktivitet med et begrenset vekstpotensial. Også i Europa er vekstpotensialet moderat, sett i lys av det potensial som trekkes opp i tilknytning til vind, sol og biomasse. Det forventes imidlertid fortsatt betydelig vekst i vannkraft-segmentet, og IEA har i sine prognoser forventninger om en økning i den vannkraftbaserte energiproduksjonen på over 70 prosent frem mot 2035. En så høy vekst krever imidlertid utvikling av nye former for vannkraftproduksjon og mer effektiv utnyttelse av allerede eksisterende kraftanlegg. Norske aktører innen vannkraftsegmentet, både på produksjons-, distribusjons- og teknologileverandørsiden, står i utgangspunktet overfor tre sentrale utfordringer:

- Hvordan man skal klare å tilby konkurransedyktige løsninger for utvikling av småkraft og kraft fra sakteflytende vannressurser
- Hvordan man skal posisjonere seg som kraftprodusent og prosjektutvikler i andre land
- Hvordan man skal gripe an mulighetene som åpnes i lys av Europas økte avhengighet av mindre stabile energikilder, ved å kunne tilby muligheter for balansekraft eller kortsiktig oppmagasinering av kraft

⁴ Kilde: Jakobsen og Espelien, Et kunnskapsbasert reiseliv, 2010

⁵ Kilde: Grünfeld og Espelien, Fornybar energi og miljø, 2011

Bygg og anlegg⁶

Bygg- og anleggsnæringen er viktig blant annet fordi den legger til rette for verdiskaping i andre næringer. I norsk målestokk bygger næringen alt fra komplekse konstruksjoner til mer ordinære hus og veier. Næringen inneholder aktører fra hele verdikjeden: arkitekt- og rådgivende ingeniørvirksomhet, produksjon og handel av byggevarer, entreprenør- og håndverksvirksomhet og forvaltning, drift og vedlikehold. Den norske næringen er eksperter på fjellsprenning og tunnelteknologi, og fokuset på energieffektivisering av bygg har ført til nye konsepter særlig når det gjelder byggeprosessen.

Investeringer fra det offentlige eller andre næringer gir gjerne oppdrag til bygg- og anleggsnæringen. Det vil si at dersom reiselivsnæringen eller fornybar energi og miljø gjennomfører store investeringer, så vil dette også skape stor aktivitet innen bygg og anlegg. Samtidig er næringen ikke avhengig av lokal etterspørsel. Bedrifter lokalisert i Aurland kan ta oppdrag andre steder i landet. Med en sterk nasjonal etterspørsel etter bygg og anleggstjenester, og forventinger om fortsatt sterk etterspørsel fremover, skulle det dermed ligge godt til rette for at denne næringen kan utvikle seg. Også i Aurland.

Det pågår også utvinning av mineralet anorthositt i Gudvangen. Dette mineralet benyttes blant annet i veier, asfaltdekke, murer, trapper, fylling rundt rør og i grøft. Anorthosittressursen i fjellet mellom Sogn og Fjordane og Hordaland er store nok til mer enn 300 års drift gitt det årlige forventede forbruket av bergarten. Både lokale bedrifter innen bygg og anlegg og andre eksterne aktører har opparbeidet kompetanse og erfaring med anorthositt, da de siden 70 tallet har blitt utviklet en rekke forslag om underjordiske driftsløsninger, rammevilkår, teknologi og konsekvenser for utvinning i stor skala.

Bygg- og anleggsnæringen står overfor følgende utfordringer:

- Hvordan sikre en solid kompetansebase?
- Hvordan løse utfordringer knyttet til manglende innovasjon?
- Hvordan utnytte mulighetene knyttet til miljø og energieffektivisering?
- Hvordan skape nye forretningsmuligheter?

Jordbruk

Som i resten av landet er det også nedgang i antall aktive bruk i Aurland. Dette fører til at det er mye leiejord for de aktive brukene, og driftsenhetene blir dermed større. Siden Aurland har et mosaikkpreget landskap, uten store sammenhengende jordbruksområder, blir arronderingen dårlig. Det er spesielt stor nedgang i tallet aktive bruk med husdyr.

I Aurland er det flere aktører som driver med småskala produksjon av mat og diverse produksjon av andre produkter som har tilknytning til landbruk og naturressurser. Dette arbeidet er gjerne koblet opp mot det økologiske kompetansesenteret rundt Sogn jord- og hagebruksskole. Det er et åpenbart potensial i koblingen mellom lokal mat og reiseliv som bare delvis er utnyttet.

Vern og verdensarvstatus har både negative og positive følger. Tiltak innenfor verneområdene krever omfattende planprosesser og kan være vanskelig å få utført. Samtidig får aktivt landbruk i verdensarvområdet ekstra midler til drift. Også på dette området er det klare synergier mellom landbruk og reiseliv, både i form av at aktivt kulturlandskap gir økt attraktivitet i markedet og ved at gårdene kan benyttes til småskala nisjereiseliv. Stigen Gård er et godt eksempel på det siste. Verdensarvstatusen og verneprosesser har også bidratt til framveksten av kompetansearbeidsplasser i Aurland. Dette består blant annet av Verdensarvparken, Næringshagen, Naturverkstaden, Verneområdeforvalter og Statens naturoppsyn.

⁶ Kilde: Bygballe og Goldeng, En kunnskapsbasert Bygg-, anlegg- og eiendomsnæring, 2011.

Landbrukseiendommer i Aurland står foran økende antall eierskifter. I den sammenheng er det viktig for kommunen å ta stilling til spørsmålet om boplikt og utskilling av boliger fra landbrukseiendommer. Dette er tema som er viktige for befolkningsutviklingen i kommunen.

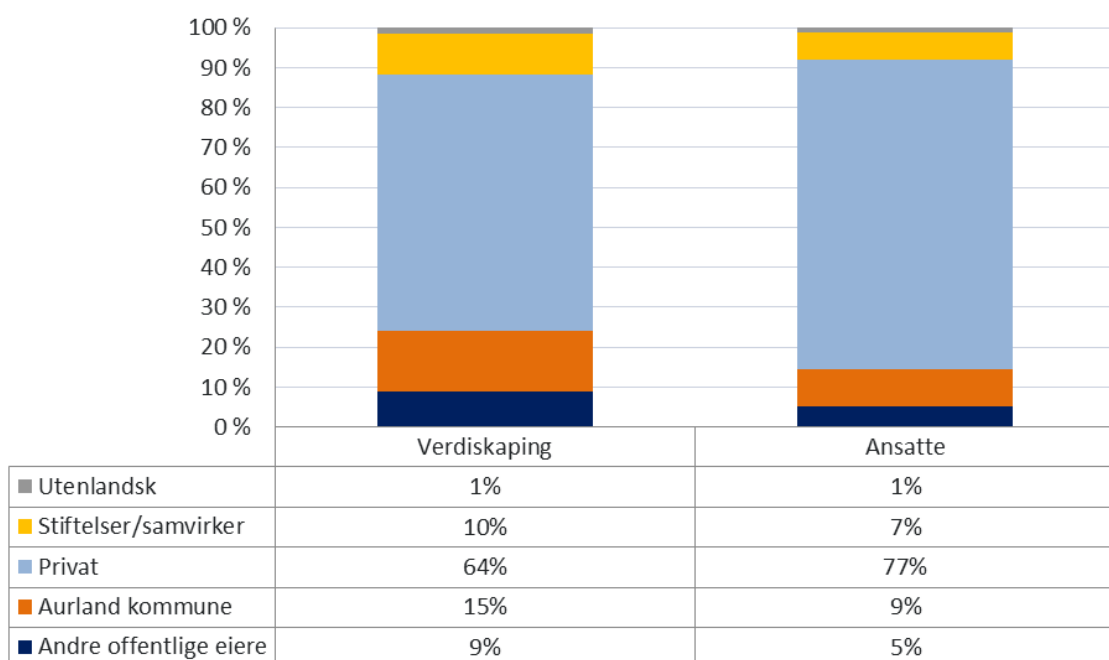
5. Kommunale virkemidler

Aurland kommune benytter flere næringsrettede virkemidler for å stimulere næringsliv og bosetting i kommunen, blant annet store kommunale eierandeler i selskapet Aurland Ressursutvikling AS (40 prosent) som igjen eier andre selskaper i kommunen, blant annet Flåm utvikling AS og Fretheim Hotell AS. Kommunen eier også 70 prosent av Aurland Næringsutvikling AS. Dette selskapet skal arbeide for utvikling av nye arbeidsplasser i Aurland kommune gjennom tilrettelegging av areal, lokaler og andre tiltak. Aurland Næringsutvikling AS gir råd til eksisterende virksomheter og nyetableringer, og de driver opplærings- og kursvirksomhet for lokalt næringsliv. Aurland Næringsutvikling AS er også sekretariat for styret i det kommunalt eide Konesjonsavgiftsfondet/næringsfondet, som benyttes til å fremme etablering av ny næringsvirksomhet og videreutvikling av eksisterende næringsliv. Alle personer som har etablert eller har planer om å etablere virksomhet i Aurland kommune, kan få tilskudd og lån fra det fondet. I tillegg kan det gis støtte til kommunale etater som har tiltak/prosjekt som kommer inn under reglene for fondet. Konesjonsavgiftsfondet får sine midler gjennom en årlig avgift som er pålagt kraftverkene i kommunen. I kapittel 5.1 analyserer vi det kommunale eierskapet til næringslivet i Aurland, og i kapittel 5.2 ser vi nærmere på tildelingene fra Konesjonsavgiftsfondet.

5.1. Kommunalt eierskap

Vi har kartlagt både det direkte og det indirekte eierskapet til næringslivet i Aurland kommune, og til slutt har vi funnet den ultimate eieren til foretaket. Se boks 3 for nærmere beskrivelse av metode. Figur 20 viser en oversikt over hvem som eier næringslivet i Aurland. Som vi ser fra figuren så står **Aurland kommune bak 9 prosent av de sysselsatte i næringslivet i Aurland, og hele 15 prosent av verdiskapingen.** Mesteparten av næringslivet eies imidlertid av private aktører, men dette inkluderer også en god del småbedrifter som har relativt lav verdiskaping. (Se boks 2 i kapittel 4 for en omtale av hvorfor verdiskaping er et godt mål for å beregne størrelsen på næringslivet.)

Figur 20: Eierskapsstrukturen i næringslivet i Aurland, basert på andel verdiskaping og andel ansatte. Kilde: Menon Business Economics

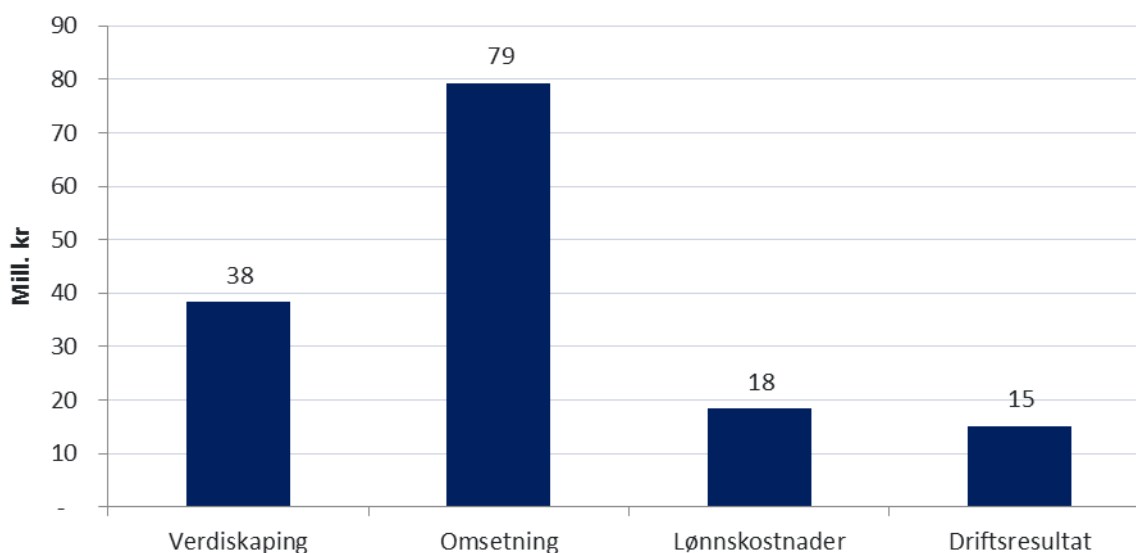
Boks 3: Datagrunnlag og metode for kartlegging av eierskap

Datagrunnlaget baserer seg på aksjonærdata for norske regnskapspliktige foretak. Gjennom å kartlegge både det direkte eierskapet og det indirekte eierskapet i norske bedrifter lokalisert i Aurland finner vi den ultimate eieren til foretaket. Vi kategoriserer de ultimate eierne inn i fem ulike typer: 1) privat, 2) utenlandsk, 3) Aurland kommune, 4) Andre offentlige eiere (andre kommuner, fylke, stat) eller 5) samvirker, stiftelser ol. En bedrift kan ha flere eiere, både ulike personer og ulike eiertyper (privat, utenlandsk, offentlig), men de aller fleste bedriftene har kun en eier. I de tilfellene hvor en bedrift har flere eiertyper blir aktiviteten i selskapet fordelt på ulike eiergrupper etter hvor stor eierandel av foretaket den enkelte eiergruppe representerer.

Kommunen har eierposter (direkte og indirekte) i 20 foretak i Aurland. Dvs. at **kommunen har eierinteresser i 16 prosent av foretakene**. Figur 21 viser en oversikt over nøkkeltallene for Aurland kommunes eierskap. De står bak en **verdiskaping på 38 mill. kroner, omsetning på 79 mill. kroner, lønnskostnader på 18 mill. kroner og driftsresultat på 15 mill. kroner**. Går vi nærmere inn på de ulike eierpostene til kommunen så ser vi at:

- verdiskapingen kommer i hovedsak fra eierpostene i **Flåm utvikling** (15,9 mill. kroner), Aurland energiverk (14 mill. kroner), Fretheim hotell (3,8 mill. kroner) og Flåm hotell (2,7 mill. kroner)
- driftsresultatet er i hovedsak fra eierpostene i Flåm utvikling (12,5 mill. kroner), **Aurland energiverk** (4,9 mill. kroner) og Flåm hotell (1,9 mill. kroner)
- sysselsettingen er i hovedsak fra eierandelene i **Fretheim hotell** og Aurland energiverk

Figur 21: Aurland kommunes eierskap i næringslivet i Aurland. Kilde: Menon Business Economics

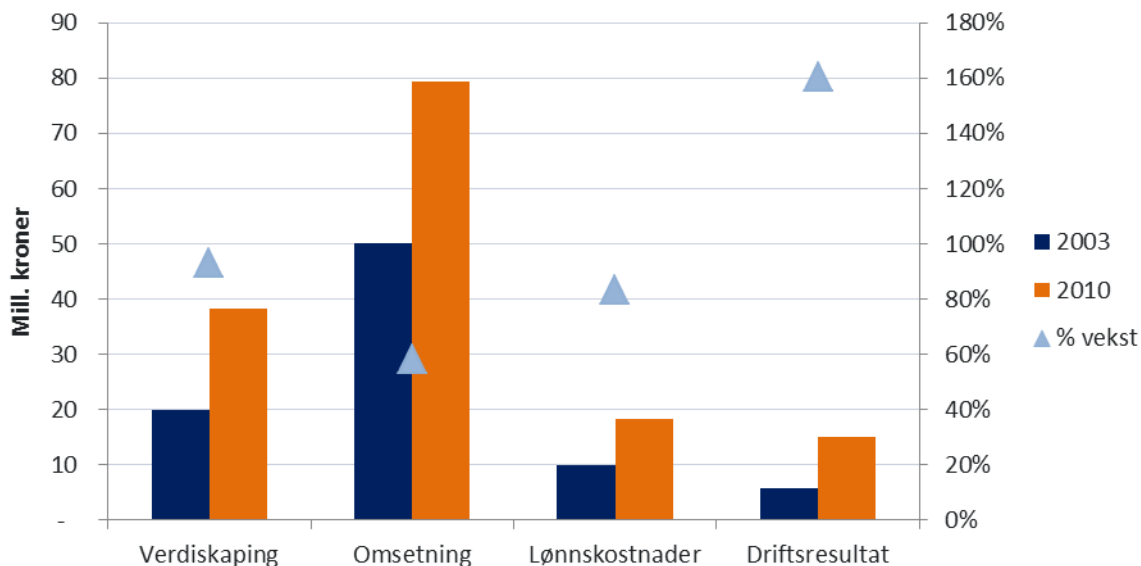

Figur 22 viser utvikling i nøkkeltall over tid. Vi ser at **verdiskapingen nesten har doblet seg fra 2003 til 2010, og at driftsresultatet har økt med 160 prosent. Driftsmarginen for kommunens samlede eierskap har også økt, fra 12 prosent i 2003 til 19 prosent i 2010**. Norsk næringsliv har til sammenligning hatt driftsmarginer på 14 til 16 prosent de siste seks årene. Dette inkluderer også oljerelatert virksomhet som trekker gjennomsnittet kraftig opp.

I 2003 hadde kommunen eierinteresser i 11 foretak i Aurland. Dvs. 15 prosent av foretakene. Kommunen har dermed nesten doblet antall foretak de har eierinteresser i i løpet av denne perioden. Antall foretak i Aurland

har også økt betydelig så andelen kommunen har eierinteresser i har bare økt med ett prosentpoeng, fra 15 til 16 prosent.

Figur 22: Utviklingen i Aurland kommunes eierskap i Aurland. Kilde: Menon Business Economics

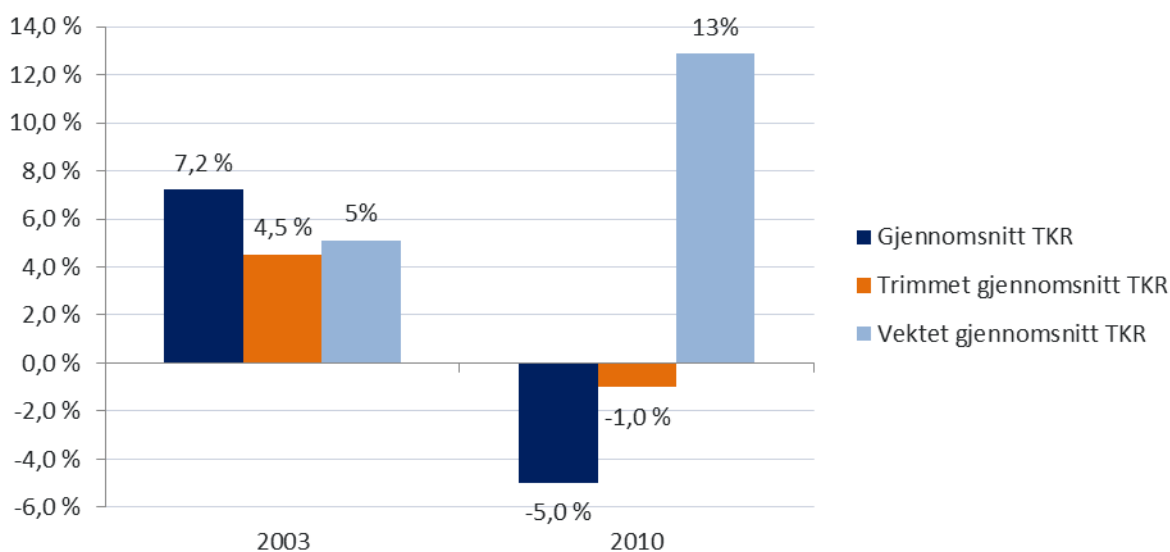
Figur 23 viser lønnsomheten – målt ved total kapitalrentabilitet – for eierskapet til Aurland kommune, og hvordan dette har endret seg over tid. Total kapitalrentabilitet beskriver avkastning før skatt på kapitalen som er sysselsatt i virksomheten og er et interessant samfunnsøkonomisk mål fordi det er uavhengig av forholdet mellom egenkapital og fremmedkapital. Det foretaket som på marginen har høyest total kapitalavkastning er der det bør investeres mer kapital.

Figuren inkluderer ulike mål på total kapitalrentabiliteten. Når vi ser på hele eierskapsporteføljen til Aurland kommune under ett, og regner ut total kapitalrentabiliteten så finner vi vektet gjennomsnitt. Det vil si at store bedrifter får større vekt enn små bedrifter. **Vektet gjennomsnittlig total kapitalrentabilitet for eierskapet til Aurland kommune er på 13 prosent i 2010, opp fra 5 prosent i 2003.** Til sammenligning er vektet total kapitalrentabilitet for næringslivet i Aurland på 6,3 prosent og for norsk næringsliv utenom olje og gass er den på 4,4 prosent.

Dersom vi heller tar gjennomsnittet av total kapitalrentabiliteten for hver av eierpostene som Aurland kommune eier så får vi en total kapitalrentabilitet på -5 prosent i 2010, ned fra 7,2 prosent. Årsaken til dette er at noen små eierposter har svært dårlig lønnsomhet og dermed negativ kapitalavkastning. Ser vi bort fra eierpostene som skiller seg ut på topp og bunn med svært høy og svært lav total kapitalrentabilitet så får vi et **trimmet gjennomsnitt på -1 prosent i 2010, ned fra 4,5 prosent i 2003.** Dette betyr at det ikke bare er noen få bedrifter som drar ned gjennomsnittet i 2010.

Vektet gjennomsnitt er det mest relevante fra et samfunnsøkonomisk synspunkt. Fra et investorsynspunkt vil imidlertid et uvektet snitt være vel så relevant dersom man vurderer å investere i et bestemt foretak. Da er det gjerne et trimmet gjennomsnitt som gir best informasjon.

Figur 23: Lønnsomhet for Aurland kommunes eierskapsengasjement, målt ved total kapitalrentabilitet. Kilde: Menon Business Economics

5.2. Tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet

Det kommunale næringsfondet i Aurland kommune skal være et virkemiddel i arbeidet med å styrke næringsliv og bosetting i kommunen. Fondet skal benyttes til å fremme etablering av ny næringsvirksomhet og til videreutvikling av eksisterende næringsliv. Det kan blant annet gis støtte til:

- Oppstart: nyetableringer, knoppskyting, total omlegging av eksisterende virksomhet
- Utvikling: undersøkning og planlegging, produktutvikling og markedsundersøkelser
- Tilpasning til offentlige krav
- Særlige tilskuddsordninger innen landbruket: bær dyrking, kjøp av melkekvoter og jorddyrking

Konesjonsavgiftsfondet får midler gjennom den årlige konesjonsavgiften fra E-CO energi som har kraftverk i kommunen. Ved utgangen av 2011 var fondet på 4,7 mill. kroner. Samlede utlån var da på 26,9 mill. kroner. 17,7 mill. kroner var til næringskunder, resten var utlån til fylket (rassikring og utbedring av vei). Tabell 5 viser en oversikt over utlån og tilskudd fra Konesjonsavgiftsfondet til næringslivet i Aurland i perioden 2004 til 2011. Vi ser at kommunen har lånt ut nesten 32 mill. kroner fra fondet til næringslivet siden 2004, og delt ut over 26,6 mill. kroner.

Tabell 5: Oversikt over lån og tilskudd fra Konesjonsavgiftsfondet til næringslivet i Aurland i perioden 2004 til 2011. Tall i 1000 kroner. Kilde: Aurland kommune

	2 004	2 005	2 006	2 007	2 008	2 009	2 010	2 011	Totalt
Lån	3 950	8 246	499	8 620	3 805	3 360	2 900	460	31 840
Tilskudd	2 420	3 028	2 262	2 321	3 400	5 859	4 661	2 667	26 618

Boks 4: Datagrunnlag og metode for kartlegging av tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet

Informasjon om tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet er hentet inn fra Aurland kommune. Vi har koblet dette opp mot Menons regnskaps- og aktivitetsdatabase. Aktører som mangler organisasjonsnummer i registreringen hos kommunen har vi til en viss grad klart å identifisere ved hjelp av proff.no og Menons database. Det gjenstår likevel en rest på 54 aktører som vi ikke kan identifisere ved hjelp av organisasjonsnummer. I tillegg er det 45 aktører som er identifisert ved hjelp av organisasjonsnummer, men der vi ikke kan identifisere regnskapsdata. Årsaken til dette er at vi bare har anonymisert informasjon om enkeltmannsforetak og små ansvarlige selskaper fra SSB.

Det er 134 bedrifter/aktører som har fått lån og tilskudd fra Konesjonsavgiftsfondet fra 2004 til 2011. 35 av disse aktørene kan vi identifisere ved hjelp av organisasjonsnummer og regnskapsdata. Dette er bare 26 prosent av næringslivsaktørene som har fått tildelinger fra fondet, men de har mottatt 48 prosent av tilskuddene som er delt ut, og nesten 70 prosent av de samlede lånene. (Se Tabell 6 for en oversikt over fordelingen.) Den samlede verdiskapingen til disse bedriftene var på 87,8 mill. kroner i 2010 og de hadde 155 sysselsatte. Det vil si at disse bedriftene stod for 8 prosent av verdiskapingen og 28 prosent av sysselsettingen i kommunen. Se boks 4 for beskrivelse av datagrunnlag og metode.

Tabell 6: Tildelinger fra Konesjonsavgiftsfondet i perioden 2004-2011. Kilde: Aurland kommune og Menon Business Economics

	Antall aktører		Tilskudd		Lån	
Mangler org.nr.	54	40 %	3,4 mill.	13 %	2 mill.	6 %
Mangler regnskapsdata	45	34 %	10,5 mill.	39 %	7,7 mill.	24 %
Har org.nr. og regnskapsdata	35	26 %	12,7 mill.	48 %	22 mill.	69 %
Totalt	134		26,6 mill.		31,8 mill.	

6. Styrker og svakheter, muligheter og trusler

I denne delen av analysen har vi trukket inn sentrale aktører i kommunen for å sikre at alle viktige elementer er tatt hensyn til og for å stimulere til en felles virkelighetsforståelse for næringslivet og offentlige myndigheter i Aurland. Kapittelet er resultatet av en intensiv workshop i Aurland 19. september 2012.

Målsetning for workshopen er å **bidra til langsiktig økonomisk vekst i kommunen**, og dermed til bevaring av et livskraftig og attraktivt lokalsamfunn. Vi benytter SWOT-analyse til å identifisere sentrale faktorer som skal danne grunnlag for å fatte strategiske valg. SWOT-analysen grupperer informasjon i to hovedkategorier: interne faktorer og eksterne faktorer. De interne faktorene deles inn i sterke og svake sider for kommunen. Dette kan for eksempel være styrker i form av vannkraftressurser som gir en jevn tilstrømming av kapital, mineralressurser som kan utvinnes og dypvannskai som legger til rette for cruiseturisme. Det kan også være omdømmet som verdensarvstatusen gir, eller det kan være det sterke kompetansemiljøet for økologisk landbruk som er lokalisert i kommunen. Lavt utdanningsnivå i kommunen, mangel på tilgjengelige boliger og lite integrert arbeidsmarked er eksempler på kommunens svakheter.

De eksterne faktorene deles inn i muligheter og trusler for kommunen. Muligheter kan for eksempel være Myrkdalen prosjektet i Voss som gir samarbeidmuligheter for Aurland kommune. Andre muligheter kan være livsstiltrender som økt etterspørsel etter økologiske produkter og småskala produksjon, eller etterspørsel etter Anorthositt og vannkraft. Trusler for kommunen kan for eksempel være problemer på Flåmsbanen som hindrer turistene i å komme til kommunen, eller at kommunen ikke klarer å trekke til seg folk med riktig kompetanse. I tabellene under har vi satt opp innspillene fra workshopen. I Tabell 7 viser vi oversikt over de interne faktorene, delt inn i styrker og svakheter. I Tabell 8 viser vi en oversikt over de eksterne faktorene, delt inn i muligheter og trusler. Alle faktorene skal ha en påvirkning på langsiktig økonomisk vekst i kommunen. I kapittel 7 vurderer vi hvordan Aurland kommune kan styrke sin tiltrekningskraft på næringsliv, bosetting og generell rekruttering og kompetanse. Vi kobler dette tett opp mot SWOT-analysen og trekker opp mulige strategier kommunen kan benytte for å utnytte styrker og muligheter, redusere svakheter og møte potensielle trusler

Tabell 7: Interne faktorer - innspill fra workshopen

Styrker	Svakheter
Fantastisk natur	Sesongnæringsliv
Uutnyttede vannkraftressurser	For lite tilgjengelig boligmasse – blant annet mangel på utleieboliger til sesongarbeidskraft
Verdensarvstatus	Lavt utdanningsnivå
Flåmsbanen som sterk merkevare nasjonalt og internasjonalt	For dårlig næringsmessig samarbeid med andre regioner
Dypvannskai til cruiseturisme	Har ikke klart å utnytte tilgjengelige kompetansemiljøer godt nok
Stort fagmiljø om økologisk landbruk rundt Sogn jord- og hagebruksskole – blant annet samarbeid med UMB på Ås	Mange småbedrifter med dårlig lønnsomhet
God infrastruktur – blant annet tilknytning til bergensbanen og stamveien mellom Bergen og Oslo	Dårlig organisering av virkemiddelapparatet
Kommune med finansiell styrke	Mange småbedrifter uten profesjonelt salgsapparat
Nærhet til Myrkdalen med komplementært	Lite tilgjengelige arealer blant annet på grunn av

reiselivsprodukt	rasfare og regulering
Kompetansemiljø rundt E-CO energi	Frafall i skolen
Nærhet til høyskole i Sogndal og andre kompetansemiljø (for eksempel Hydro i Årdal)	Arbeidsmarkedet er for dårlig integrert med resten av regionen
Nærhet til Voss og ekstremidrettsmiljøet	Lokal kapital blir stort sett investert i reiseliv eller jordbruk – næringer med lav margin og lavt lønnsnivå
Aurland Ressursutvikling som en sterk profesjonell aktør	Lite tilrettelagt tursti/sykkelvei
Drivverdige mineralforekomst – Anorthositt	Forvitring av lag/organisasjonslivet pga. lite nyrekruttering
Positiv vekst i reiselivsnæringen	Relativt mange mottar sosialhjelp, spesielt i aldersgruppen 18-24 år
Billig strøm i eget kraftbygg	Lite mangfold – homogent samfunn
God tilgang på kapital fra vannkraft	
Ledig kapasitet i næringslivet utenom høysesong	
Godt fritidstilbud (kino, svømmebasseng, idrettshall, jakt, fiske)	
Korte avstander og nærhet til de fleste tilbud	

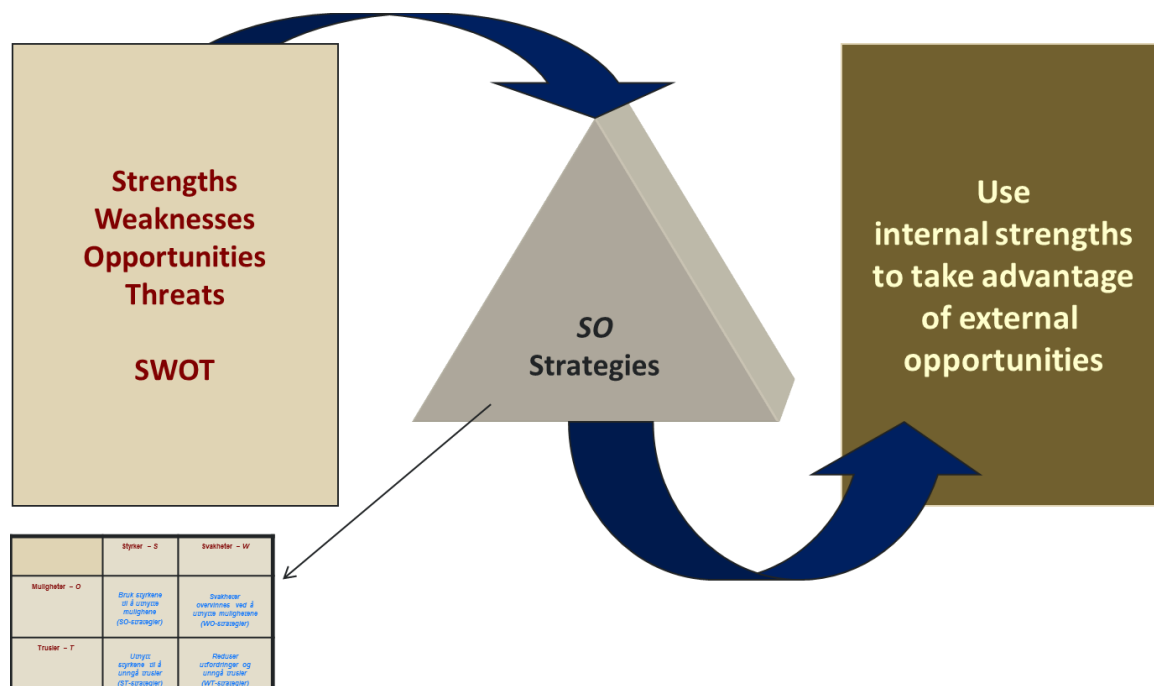
Tabell 8: Eksterne faktorer - innspill fra workshopen

Muligheter	Trusler
Reforhandling av avtalen om Flåmsbanen	Reforhandling av avtalen om Flåmsbanen
Stor strøm med turister som er innom kommunen	Ensidig næringsliv – stor avhengighet av få bedrifter
Økende etterspørsel etter økologisk mat og småskala produksjon?	Næringslivet blir mer spesialisert og krever økt kompetanse?
Livsstiltrender som individualisering og selvrealisering	Lønnskostnader høyere enn hos internasjonale konkurrerende reiselivsdestinasjoner
Nye markeder for reiseliv og økologisk mat?	Befolkningen forventer sterk involvering fra kommunen i det lokale næringslivet – sovepute?
Jevn etterspørsel etter opplevelser/natur?	Høyt konfliktnivå mht. fordeling av godene og prioritering av ressurser
Internasjonal lokaliseringskonkurranse – kraftkrevende bedrifter	Svært stor avhengighet av flåmsbanekonseptet – hva skjer om den blir stoppet pga. ras, tekniske problemer, etc.?
Etterspørsel etter mer vannkraft	Betydelig arbeidsledighet om vinteren (40-50 personer)
Etterspørsel etter Anorthositt	Vanskelig å skaffe arbeidskraft med riktig kompetanse
Mulig å omregulere jordbrukseieendommer til bolig samt å innføre boplikt	Forurensning av fjorden pga. cruiseturisme kan på lang sikt ødelegge for turistnæringen?
Samarbeid med andre reiselivsaktører og andre kommuner	Det er ventet en stor endring i befolkningsstrukturen framover – 79 prosent økning i andelen eldre i 2040

7. Strategier og anbefalinger

Hvordan kan Aurland kommune styrke sin tiltrekningskraft på næringsliv, bosetting og generell rekruttering og kompetanse? Vi benytter resultatene fra SWOT analysen til å dra opp potensielle strategier. Styrkene kan brukes til å utnytte mulighetene (SO-strategier). Svakheter overvinnes ved å utnytte mulighetene (WO-strategier). Styrkene utnyttes til å unngå trusler (ST-strategier). I tillegg må en legge strategier for å redusere utfordringene og unngå trusler (WT-strategier). Figur 24 og Tabell 9 illustrerer metoden vi benytter.

Figur 24: Illustrasjon av hvordan vi benytter resultatene fra SWOT analysen til å trekke fram potensielle strategier for Aurland kommune.

Tabell 9: Oversikt over hvordan vi benytter innspillene fra SWOT analysen til å dra opp potensielle strategier for Aurland kommune.

	Styrker (S)	Svakheter (W)
Muligheter (O)	Bruk styrkene til å utnytte mulighetene (SO-strategier)	Svakheter overvinnes ved å utnytte mulighetene (WO-strategier)
Trusler (T)	Utnytt styrkene til å unngå trusler (ST-strategier)	Reduser utfordringer og unngå trusler (WT-strategier)

I forbindelse med SWOT-analysen ble det trukket fram en del styrker med Aurland, for eksempel utbygde vannkraftressurser, rimelig strøm i eget kraftbygg, Flåmsbanen og verdensarvstatusen som sterk merkevare nasjonalt og internasjonalt, kompetansemiljø innen økologisk landbruk og småskala produksjon. Aurland kan benytte disse styrkene til å utnytte muligheter. For eksempel ved å kapitalisere på sommerproduktet Flåmsbanen og Aurlandsfjorden. Man kan forsøke å **øke antall timer turistene er i Aurland og antall produkter/tjenester turistene vil kjøpe**. Man bør også forsøke å **trekke turister til flere steder i kommunen**, ikke bare Flåm.

Turiststrømmen fra Flåmsbanen og cruiseskipene kan også kobles opp mot miljøet innen **økologisk landbruk og småskala produksjon** (SAKTE-bevegelsen). Disse småbedriftene har gjerne dårlig lønnsomhet og dårlig utbygget salgs- og administrativt apparat. Man bør forsøke å øke verdiskapingen for disse aktørene og andre, for eksempel gjennom å utvikle et attraktivt «farmers market» som inkluderer aktiviteter og andre tilbud og dermed blir en attraksjon i seg selv. Bygger man opp en slik attraksjon på hovedfartsåren mellom Oslo og Bergen kan man også sikte seg inn på andre målgrupper og helårsdrift. Verdiskapingen til småbedriftene i kommunen kan også økes ved at de slår seg sammen til færre og større aktører for å øke markedsmakten og forhandlingsstyrke. Økt eksternt eierskap kan også bidra til profesjonalisering.

En av de store svakhetene til Aurland kommune er **sesongnæringslivet**. Dette fører til sprengt kapasitet i toppsesongen, og lite aktivitet resten av året. Kommunen bør forsøke å spre aktiviteten for bedre å utnytte kapasiteten. Er det for eksempel mulig å utvikle Aurland til en destinasjon som ikke bare er interessant for sommerturisme? Hva med vandring og jakt? Kan Aurland i større grad koble seg på ekstremsportaktørene på Voss og utvikle egne produkter med «Aurlandsidentitet»? Hvorfor er det ikke interessant for turistene å ta Flåmsbanen om vinteren? Kan man henvende seg til andre segment for å trekke folk til bygda andre tider på året? Det er lite realistisk å klare å tiltrekke seg målgrupper fra utlandet som gir et tilstrekkelig grunnlag/volum for helårsdrift. Der er derfor viktig å fokusere på utvikle tilbud som både er interessant for norske gjester og regionale gjester hele året, og som i tillegg øker kvaliteten på opplevelsen for turistene og legger grunnlag for lenger oppholdstid og høyere verdiskaping. En annen mulighet er å koble reiselivsbedrifter i kommunen opp mot komplementære reiselivsaktører i regionen. Samarbeidsprosjektet mellom Myrkdalen og Aurland Ressursutvikling er et eksempel på dette. En av fordelene med dette prosjektet er å få bedre utnyttelse av arbeidskraften og muligheter til å tiltrekke seg kompetent arbeidskraft ved hjelp av helårsarbeidsplasser.

En annen svakhet for Aurland kommune er at **boligmassen** er for lite tilgjengelig. Potensielle arbeidssøkere har problemer med å skaffe seg midlertidig bolig. Aurlands naturgitte forutsetninger med bratte fjell og fjorder setter helt klare begrensninger på arealet som er tilgjengelig. I tillegg er en god del av arealet vernet, og noe er regulert til landbrukseiendommer. Kommunen bør vurdere muligheten for å omregulere landbrukseiendommer til boligformål. Et annet alternativ er å få tilgjengeliggjort den boligmassen som er der pr i dag. En del boliger fungerer som fritidsboliger som er lite i bruk. Kommunen bør vurdere boplikt og alternative løsninger for å få ferieboliger til utleieboliger.

Som mange andre småsteder har Aurland også for dårlig match mellom arbeidskraftens **kompetanse** og arbeidsgiveres behov. Dette kan for eksempel løses ved at sterke aktører kobler ungdommene til seg og bidrar til å styre utdanningsvalg ved hjelp av stipender og lærlingeplasser. Dette kan også bidra til å øke utdanningsnivået i kommunen og kanskje også bidra til å løse et av de største problemene i kommunen: at **relativt mange i aldersgruppen 18 til 24 år mottar sosialhjelp**.

Kommunen har betydelige eierandeler i næringslivet i kommunen, og samlet sett er resultatene fra dette eierskapet godt. Eierskap i Aurland Ressursutvikling har for eksempel bidratt til å skape en stor reiselivsaktør av komplementære bedrifter i kommunen. Slik eier-integrasjon har skapt gevinster for bedriftene samlet, og ville kanskje ikke vært mulig uten det kommunale eierskapet. I tillegg til eierskap i næringslivet i kommunen bidrar kommunen også med midler til næringslivsutvikling, blant annet ved hjelp av tildelinger og lån fra Konesjonsavgiftsfondet. Kommunen bør se næringsutviklingen i sammenheng og ha en tydelig strategi for hvor den skal delta som eier, hvor den bør bidra med tilskudd, og hvor den bør bidra med lån. En tydelig og samlet strategi for næringsutviklingsarbeidet vil også øke legitimiteten i dette arbeidet, og det kan bidra til å redusere konfliktnivået i kommunen.

I Tabell 10 har vi dratt opp en del strategier som kan vurderes av Aurland kommune i det videre planarbeidet.

Tabell 10: Resultater fra SWOT-analysen. Potensielle strategier for Aurland kommune.

	Styrker (S)	Svakheter (W)
Muligheter (O)	Uutbyggede vannkraftressurser	Sesongnæringsliv
	<ul style="list-style-type: none"> - kommunen har kompetansen til å fasilitere utbygging - Småkraft 	<ul style="list-style-type: none"> - spre aktiviteten for bedre å utnytte kapasiteten - samarbeid med komplementære reiselivsbedrifter for å kunne tilby pakke løsninger eller helårsarbeidsplasser
	Rimelig strøm i eget kraftbygg	For lite tilgjengelig boligmasse
	<ul style="list-style-type: none"> - dra nytte av den internasjonale lokaliseringskonkurransen 	<ul style="list-style-type: none"> - vanskelig å øke arealet tilgjengelig for boliger - omregulering av landbrukseiendommer - vurdere boplikt/alternative løsninger for å få ferieboliger som utleieboliger - bygge leiligheter tilrettelagt for eldre i sentrum for å frigjøre eneboliger
	Flåmsbanen og verdensarvstatusen som sterk merkevare nasjonalt og internasjonalt	Småbedrifter med dårlig lønnsomhet og dårlig utbygget salgsapparat og administrativt apparat
	<ul style="list-style-type: none"> - fortsette med å trekke turister til kommunen - forsøke å øke antall timer turistene er i Aurland og antall produkter/tjenester turistene vil kjøpe - forsøke å trekke turister til flere steder i kommunen, ikke bare Flåm 	<ul style="list-style-type: none"> - Benytte Aurland Ressursutvikling til å koble småbedriftene opp mot strømmen av turister som er innom Aurland - Pakke opplevelser bedre og på mer spennende måter - Slå sammen småbedriftene til færre og større aktører – øke markedsmakten og forhandlingsstyrken - For mye idealisme og for lite kapitalisme - øke eksternt eierskap for å bidra til profesjonalisering?
	Økologisk landbruk og småskala produksjon (SAKTE-bevegelsen)	For dårlig match mellom arbeidskraftens kompetanse og arbeidsgiveres behov
	<ul style="list-style-type: none"> - identifisere hvilken del av turistene som kommer innom Aurland som er påvirket av livsstiltrenden innen økologisk mat og småskala produksjon og som er villig til å betale ekstra for dette - koble småbedriftene til disse turistene via pakked løsninger fra Aurland Ressursutvikling 	<ul style="list-style-type: none"> - Sterke aktører innen reiseliv og kraft kan koble ungdommene til seg og bidra til å styre utdanningsvalg ved hjelp av stipender og lærlingeplasser
	Benytte verdensarvstatusen til å bli en foregangskommune? For eksempel innen ren energi?	For dårlig samarbeid med andre regioner
		<ul style="list-style-type: none"> - Utnytte sterke reiselivsaktører som Aurland Ressursutvikling til å koble

Trusler (T)	<p>reiselivsnæringen i Aurland sammen med reiselivsnæringen i andre regioner. For eksempel samarbeid med Myrkdalen og ekstremidportmiljøet på Voss</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sterkere integrasjon gir mer robust næringsliv – større differensiering og flere muligheter for arbeidsgiver og arbeidstaker <p>Dårlig organisering av kommunens virkemiddelapparat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slå sammen til færre større aktører og unngå overlappende virksomhet - Evaluer virkemiddelbruken – hva ønsker man å oppnå vs. hva oppnår man? <p>Høyt konfliktnivå i kommunen blant annet pga. sterke initiativtakere som sliter med å samarbeide, uenighet om fordeling av kraftmidlene og for svak legitimitet til Aurland Ressursutvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overordnet mål for kommunen for å få alle til å trekke i samme retning - Bedre styring fra kommunens side – bli en tydelig og profesjonell eier 	<p>Sterk avhengighet av Flåmsbanen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konjunkturutsatt? - Hva om det oppstår problemer? - Skaff flere bein å stå på. Skape bredde i reiselivet for eksempel via samarbeid med andre regioner. Gradvis bygge på miljøet rundt økologisk landbruk? Utvikle attraksjoner med helårspotensiale, for eksempel ved hovedfartsåren mellom Oslo og Bergen.
	<p>Reforhandling av avtalen om Flåmsbanen med NSB</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behov for Aurland Ressursutvikling som en sterk profesjonell aktør til å markedsføre og styre pakken rundt Flåmsbanen 	

Vedlegg: Kort oversikt over næringsrettede virkemidler fra Innovasjon Norge

Kilde: Innovasjon Norge og Damwad

Programnavn/ ordning	Type	Relevant for bedrifter i Aurland?	Kort beskrivelse
ARENA- programmet	Nettverk	Nei	Faglig og finansiell støtte til langsiktige utviklingsprosjekter i regionale næringsmiljøer. Disse næringsmiljøene kan ha karakter av næringsklynger eller representere mer umodne relasjoner mellom bedrifter og kunnskaps- og utviklingsaktører
NCE- programmet	Nettverk	Nei	Faglig og finansiell støtte til gjennomføring av langsiktige og målrettede utviklingsprosjekter i næringsklynger. NCE-programmet velger ut og tilbyr bistand til de regionale næringsklyngene som har best forutsetninger for videre vekst, og som har klare ambisjoner om et langsiktig og forpliktende samarbeid.
Kompetanse programmet	Kompetanse- heving	Kanskje	Kompetansetjenester innen bedriftsutvikling, ledelse, strategi, innovasjon og internasjonalisering. Målgruppen er særlig små og mellomstore bedrifter med endringsvilje og vekstambisjoner, særlig internasjonal vekst.
Internasjonal vekst programmet	Rådgivning	Kanskje	SMBer kan benytte Innovasjon Norges rådgivere på utekontorene som sparringspartner/rådgiver gjennom alle faser fra idéavklaring, utvikling, internasjonal markedsintroduksjon og vekst. Dette skal bidra til at prosessen blir enklere for bedriften.
Bedrift i EU/Enterprise Europe Network	Rådgivning	Nei	Rådgivning i EØS-rett, EU-rett, EU-programmer slik at bedrifter skal bedre kunne utnytte mulighetene i det indre marked.
Forsknings- og utviklings kontrakter (OFU/IFU)	Kompetanse- heving	Nei	Risikoavlastning og kompetansetilførsel til bedrifter som samarbeider om behovsdrivet innovasjon og markedsrettet FOU. Det innebærer et nært utviklingssamarbeid om krevende forsknings- og utviklingsprosjekter mellom to eller flere parter, og en kontraktsfestet og målrettet samarbeidsavtale mellom dem.
Høyvekst- programmet	Kompetanse- heving	Kanskje	Bedriften får tilknyttet seg et rådgivningsteam for en to årsperiode som skal bistå med framdrift og minimere risiko, og tilføre gründeren kompetanse.
Bedrifts- nettverks- tjenesten	Nettverk	Ja	Rettet mot små og mellomstore bedrifter, og skal bidra til å forenkle prosessen med å etablere kommersielt strategisk samarbeid med andre bedrifter
IPR-rådgivning	Rådgivning	Kanskje	Veiledning om hvordan du kan beskytte og utnytte din IPR kommersielt (varemerke, design, patenter, åndsverk, mm.).

Nærings- utvikling og bistand	Kompetanse- Heving	Nei	Innovasjon Norge tilbyr markedskompetanse og representerer en viktig møteplass for næringsliv og bistandsmyndigheter i utviklings- og vekstmarkeder.
Design- programmet	Rådgivning	Kanskje	Designfaglig rådgivning tilpasset hver enkelt bedrift. Rådgivningen innebærer å kartlegge hvor markedsorientert bedriften er, initiere evt. forprosjekter, identifisere designbehov, osv.
Kvinner i næringslivet	Kompetanse- heving	Kanskje	En rekke tiltak for mobilisering av kvinner i næringslivet gjennom Innovasjon Norges eksisterende tjenestetilbud og noen særskilte ordninger rettet mot kvinner, eksempelvis ledermentor og årets gründerkvinne.
Ung Gründer	Kompetanse- heving	Kanskje	Omfatter særlig to tiltak rettet mot ungdom; kultur- og infrastrukturtiltak rettet mot unge potensielle etablerere. I dette ligger også en del arrangementer. I tillegg er det særlig oppfølging av unge gründere gjennom Mentortjenesten for gründere.
Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (FUNK)	Kompetanse- heving	Ja	Målgruppen er kommuner. Hensikten er å øke kompetansen i kommuner slik at de kan være førstelinjetjeneste for lokale gründere.
Miljøteknologi ordningen	Finansiering	Nei	Målgruppen er miljøteknologi-prosjekter. Dette dreier seg om en støtteordning for pilot- og demonstrasjonsanlegg innenfor utvikling av ny miljøteknologi.
Regional omstilling	Rådgivning	Kanskje	Målgruppen er kommuner og regioner i en omstillingsprosess. Innovasjon Norge er kvalitetssikrer, rådgiver og oppfølger av omstillingsarbeidet.
Profilering av norsk reiseliv	Profilering	Nei	Målgruppen er turoperatører. Dette dreier seg i hovedsak om å utvikle kampanjer som skal bidra til å profilere Norge som attraktivt reisemål.
Innovasjon i reiselivs- næringen	Finansiering, nettverk, kompetanse- heving og rådgivning	Ja	Målgruppen er reiselivsnæringen. Det dreier seg om både rådgivning, nettverk, finansiering og kompetanseheving for å bedre konkurransevnen i norsk reiseliv. Programmet er sammensatt av andre programmer som omtales nærmere for seg selv.
Omdømme- programmet	Profilering	Nei	Innovasjon Norge skal være en pådriver for at norsk næringsliv utvikler strategiske omdømmeposisjoner i viktige markeder, og profilere Norge.
Marint verdiskapings- program	Nettverk, kompetanse	Nei	Målgruppen er sjømatnæringen. Gjennom programmet tilbys en rekke ulike tjenester, herunder nettverk, kompetanseprogram, markedstiltak og utviklingstiltak.
Lokalmat- programmet	Kompetanse, finansiering	Ja	Målgruppen er lokalmatprodusenter og reiselivsnæring. Gjennom programmet kan produsenter både få finansiell støtte og kompetanseheving.

Trebasert innovasjonsprogram	Finansiering	Nei	Målgrupper er virksomheter i treproduktbransjen. Programmet tilbyr finansiell støtte til utviklingsprosjekter innen tre.
Bioenergi-programmet	Finansiering og kompetanseheving	Nei	Målgruppen er bønder og skogeiere. Programmet skal stimulere jord- og skogbrukere til å produsere, bruke og levere bioenergi i form av brensel eller ferdig varme.
Verdiskapingsprogrammet for rein	Finansiering og kompetanseheving	Nei	Målgruppen er råvareleverandører av rein. Skal bidra til økt lokal slakting og foredling, samt å finne nye markeder for omsetning av reinkjøtt og boiprodukter. Støtte gis bl.a. til bedriftsutvikling, produktutvikling og markedsføring.
Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv 2011	Finansiering og kompetanseheving	Ja	Målgruppen er bønder og virksomheter innenfor bygdebasert reiseliv. Støtte gis bl.a. til bedriftsutvikling, produktutvikling og markedsføring.
Maritim utvikling, 2011	Finansiering	Nei	Målgruppen er bedrifter i maritim næring. Tilskuddsordning til prosjekter som tar sikte på å utvikle nye, lønnsomme og konkurransedyktige produkter i maritim næring.
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	Finansiering	Ja	Målgruppen er virksomheter innenfor landbruket. BU-midlene inkluderer tilskudd til utrednings- og tilretteleggingstiltak, etablererstipend, tilskudd til bedriftsutvikling, tilskudd og rentestøtte til investeringer samt tilskudd til mindre investeringer i landbruksnæringen.
Sentrale bygdeutviklingsmidler	Finansiering	Ja	Målgruppen er virksomheter i landbruket. Midlene har i hovedsak vært benyttet som grunnstøtte til ulike næringsorganisasjoner.